

ÇİN-RUSYA İLİŞKİLERİNDEKİ ASİMETRİK DENGE ve AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ*

Dr. Ergin Güneş
Tunceli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Öz

Bu çalışmada, Rusya ve Çin arasındaki enerji, ekonomi, siyaset ve güvenlik konularındaki güntümüz ilişkileri ortaya konularak, “Bu ilişkiler ABD karşıtı bir siyasi ya da askeri pakta dönüşebilir mi?” sorusuna cevap aranmaktadır. ABD'nin hegemonyal güç olma iddiası ile Ortadoğu, Asya ve Asya-Pasifik bölgelerindeki siyasi ve askeri varlığı, Rusya ve Çin'i birbirine yaklaştırmakta, enerji alanındaki işbirliğini güçlendirmede etkili olmaktadır. Enerji alanındaki işbirliği ise ekonomik, siyasi ve askeri alanlardaki işbirliğine ivme kazandırmaktadır. Rusya en büyük ticari ortağı Çin'le ŞİÖ içinde ABD'ye karşı güvenlik alanında işbirliğini ön plana çıkarırken, en önemli ticari ortakları AB ve ABD'yi kaybetmek istemeyen Pekin, güvenlik alanında işbirliğine temkinli yaklaşmakta, daha çok enerji ve ekonomiye yönelik ilişkiler geliştirmek istemektedir. Batı dünyasının Kırım'ın ilhakından sonra Rusya'ya karşı uyguladığı yaptırımlar ve Çin'in üstün ekonomik kapasitesi Çin-Rusya ilişkilerinde Pekin lehine asimetrik bir denge oluşmasına neden olmaktadır. Çin-Rusya arasındaki asimetrik denge ve çıkar çatışması, askeri ya da siyasi anlamda ABD karşıtı pakta zorlaştırmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ekonomi, enerji, ŞİÖ, güvenlik, işbirliği

Asymmetric Balance in Russia-China Relations and the United States of America

Abstract

In this study, economic, political, energy and security related relations between today's Russia and China is put forth and it is questioned whether these relations can be transformed into a political or military anti-USA pact or not. Hegemonic power asseveration of the USA and its political and military existence in Middle East, Asia and Asia-Pacific approximate Russia and China to each other and enable them to build cooperation for energy. This cooperation, in turn, accelerate economic, political and military cooperations. However, while Russia gives priority to security issues in its cooperations with China and in SCO (Russia's utmost commercial associate), Beijing, not desiring to lose its most important commercial partners, the UN and the USA, prefers a cautious position in that issue and wants to limit relations to economy and energy related fields. The sanctions the Western World applied against Russia after the annexation of Crimea and the superior economic capacity of China cause an asymmetric balance in favor of Beijing in its relations with Russia. Conflicting interests of China and Russia and the asymmetric balance between them make it difficult to develop a political and military anti-America pact.

Keywords: Economy, energy, SCO, security, cooperation

*Makale geliş tarihi: 12.11.2014
Makale kabul tarihi: 30.06.2015

Çin-Rusya İlişkilerindeki Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri

Giriş

1917 Bolşevik İhtilali'nden sonra kurularak Asya kıtasının ve küresel politikanın köklü aktörlerinden Çarlık Rusya'sının yerini alan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) (Onay, 2015: 17), Nazi Almanya'sının yenilgiye uğratılmasında önemli bir rol oynamış, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise iki kutuplu küresel politikanın yapısının ve yönünün belirlenmesinde ABD ile birlikte etkin olmuştur (Ekrem, 2014: 43).

Bölgenin diğer köklü bir aktörü olan ve topraklarının önemli bir kısmı 1937'de Japonya tarafından işgal edilen Çin'de ise, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğratılması ve işgal ettiği topraklardan çekilmesiyle birlikte, 1 Ekim 1949'de Mao Zedong liderliğinde sosyalist Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) kurulmuştur.

İdeolojik faktörler Çin ile SSCB'nin yakınlaşmaları ve çok yönlü bir işbirliği geliştirmelerinde etkili olmuştur. Bu durum, iki aktörün 14 Şubat 1950'de "dostluk anlaşması" imzalamalarını beraberinde getirmiştir. Daha sonra SSCB, uzmanlarını göndererek Çin'in ekonomik, endüstriyel ve teknik alt yapısının oluşmasında katkı sağlamış, nükleer silah yapımı için teknoloji transferinde bulunmuştur (Nentwig, 21-23.06.2014).

1950-1953 Kore Savaşı'nda ÇHC'nin yaşadığı kayıplar ve sonrasında sosyalist ideolojinin yorumlamasında görülen ayrışmalar, 1959 yılından itibaren iki aktörün iç ve dış politikadaki çıkarlarını farklılaştırmış, bu nedenle iyi ilişkiler hızla kötüleşmeye başlamıştır. Mao tarafından Batı dünyasına tavizler vermekle suçlanan SSCB'nin, Çin'in Hindistan'la olan sınır sorunlarında destekleme yönünde isteksiz davranması ikili ilişkileri olumsuz etkilemiştir. 1960'ların başlarından itibaren, Pekin'le ekonomik ilişkileri en alt seviyeye indiren ve bütün uzmanlarını Çin'den geri çeken Moskova "dostluk anlaşmasını" feshederek, Çin'e karşı izolasyon politikası izlemeye başlamıştır (Banken, 2004: 106-107; Zhang 02.10.2014).

Bu dönemde “sosyalist emperyalist” güç olarak nitelendirildiği Sovyetler Birliği tarafından büyük bir baskıya maruz kalan ve sınırlarında Sovyet askerleriyle, Ussuri Nehri çevresinde sınır çatışmaları yaşayan ÇHC, 1970’li yılların başından itibaren Moskova tarafından kendisine uygulanan izolasyonu aşabilmek için ABD’ye yaklaşmaya başlamıştır (Kotkin, 19.10.2009). Bu gelişmeler sonucunda 1971 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) daimi üyesi olan Çin, dönemin ABD devlet başkanı olan Richard Nixon’ın Şubat 1972 Pekin ziyaretinden itibaren SSCB’nin çevrelenmesini öngören Truman Doktrini çerçevesinde, ABD ile ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarındaki ilişkilerini hızla geliştirmeye başlamıştır (Friedrich, 2006: 20-21). Küresel politikada ise Henry Kissinger tarafından tasarlanan Çin’le ABD’nin birlikte SSCB’nin çevrelenerek askeri, siyasi nüfuzunun yayılmasının engellenmesini öngören “stratejik üçgen” (“strategic triang”) (ABD ve Çin SSCB’ye karşı) politikası etkili olmuştur (Kotkin, 19.10.2009; Nentwig, 21-23.06.2014).

Çin Halk Cumhuriyeti’nin ABD’nin yanında yer almasını kendi çıkarları için tehlike olarak gören SSCB, 1982 yılından sonra Çin politikasında yumuşama sinyalleri vermiştir. ABD’nin Tayvan’a olan ekonomik, askeri, siyasi desteği, Çin-ABD arasındaki ticaret savaşı ve Çin’in ABD ile olan yakın ilişkilerinden daha fazla çıkar elde edemeyişi, 1985 yılından itibaren Pekin ve Moskova arasında ilişkilerin tekrar normalleşmesine neden olmuştur. Bu faktörler, Çin’in SSCB’ye bir miktar yaklaşıp ABD ve SSCB arasında eşit mesafede konumlanarak aradaki rekabeti Soğuk Savaş’ın sonuna kadar çıkarlarını gerçekleştirmeyi amaçlayan bir “eşit mesafe politikası” (“equidistant policy”) izlemesine neden olmuştur (Qingxin 2001: 187).

Soğuk Savaş’ın bitimiyle beraber, ABD küresel politikanın tek süper gücü haline gelmiş, SSCB’nin yerine ise 1991 yılında Rusya Federasyonu (RF) kurulmuştur (Tellal, 2002: 541). RF ve Çin, ikili ilişkilerini geliştirmeyi öngörerek Ocak 1994’te “yapıcı işbirliği” konusunda anlaşmış, 1996 yılında ise Şangay İş Birliği Örgütü’nü (*ŞİÖ, Shanghai Cooperation Organization, SCO*) kurmuşlardır (Wacker, 2002: 5). Moskova ve Pekin, Nisan 1996’da ikili ilişkileri “çok kutuplu” küresel bir sistemde barış ve güvenliğin sağlanmasına dönük “stratejik ortaklık” olarak nitelendirmişlerdir (Kamer, Kasım 2011; Nentwig, 21-23.06.2014). Bu stratejik ortaklık, ABD güdümünde tek kutuplu bir sisteme karşı bir işbirliği olarak değerlendirilebilir.

Rusya-Çin ilişkileri, Vladimir Putin’in 2000 yılında Rusya’nın devlet başkanı olması ve iç politikada istikrarı sağlayarak daha etkin bir dış politika izlemeye başlamasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. 2001’de “dostluk anlaşması” imzalamayı kararlaştıran iki aktör, enerji, ekonomi, güvenlik ve siyaset alanlarında ilişkilerini hızla geliştirmeye başlamıştır (Gu, 2002: 7-16; Adolf, 2011: 25,299). Dimitriy Medvedev’in başkanlığı döneminde (2008-2012) bu

ilişkiler daha da ilerletilmiştir. Rusya'nın 21 Mart 2014'te Kırım'ı resmen topraklarına katması, ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından siyasi ve ekonomik yaptırımlara maruz kalmasına (Barack, 24.09.2014; Stratfor, 24.09.2014) ve yalnızlaştırılmasına neden olmuştur. Moskova, bu yaptırımların aşılabilmesi için yükselen küresel güç olan Çin'in desteğine daha çok ihtiyaç duyar hale gelmiştir.

ABD'nin, dış politikasını Asya-Pasifik bölgesine yoğunlaştırması (Clinton, 2012: 63), Arap baharıyla beraber Büyük Orta Doğu Projesi çerçevesinde Suriye'de rejim değişikliği istemesi ve İran üzerindeki baskısını artırması, Çin'in bu bölgelerdeki nüfuzunu, enerji güvenliğini ve ekonomik alandaki çıkarlarını tehdit etmektedir. Bu durum, Çin'in ABD'ye karşı Asya-Pasifik bölgesinde ve Ortadoğu'da Rusya ile işbirliğini artırmasına neden olmaktadır (Onay, 2015: 17-21; Güneş, 2013: 185-186, 193; Lukjanow, 23.08.2012; Fenby, 2012: 5; Spiegel, 21.08.2012; Zaman, 26.07.2012; Lukjanow, 20.10.2012; Xinming, 12. 03. 2014).

Bu çalışmada Çin ve Rusya'nın, enerji, ekonomi, siyaset ve güvenlik konularındaki günümüz işbirliğinin boyutları ortaya koyularak; Asya-Pasifik bölgesinde ve Ortadoğu'da, Suriye ve İran konularında Çin-Rusya arasında nasıl bir işbirliği söz konusudur?; mevcut işbirliği alanları, Rusya-Çin arasında ABD'ye karşı siyasi ve askeri alanda bir paktın oluşmasını mümkün kılabilir mi? sorularına cevap aranacaktır.

Dünyanın iki büyük coğrafyasına sahip, iki BMGK daimi üyesi ve küresel politikanın iki nükleer gücü Rusya ve Çin'in ilişkileri/işbirliği küresel politika açısından büyük bir önem arz ettiğinden, bu konu seçilerek uluslararası ilişkilere katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Günümüz Çin-Rusya ilişkilerini ortaya koyabilmek için, ilk olarak Soğuk Savaş sonrası ve 2000'li yılların sonuna kadar olan Çin-Rusya ilişkilerine kısaca değinilecektir. Daha sonra küresel Politika ve Çin-Rusya işbirliğinin yapısı ve yönü açısından önemli etkisi bulunan Rusya'nın Kırım'ı ilhakına yer verilecektir.

Bir sonraki bölümde, enerji ve ekonomi alanlarındaki Çin-Rusya ilişkileri ele alınarak bu alanlardaki işbirliğinin iki aktör ve küresel politika açısından boyutları ortaya konacaktır. Siyasi alanda Çin ve Rusya işbirliğinin boyutlarının ortaya konulması için dünya jeopolitiği açısından büyük bir öneme sahip olan Asya-Pasifik ve Ortadoğu'da İran ve Suriye ile geliştirilen ilişkiler ile Şangay İşbirliği Örgütü ele alınacaktır. Askeri alandaki işbirliği de ele alındıktan sonra, sonuç bölümünde sorulara cevap verilerek Rus-Çin ilişkilerinin geleceği hakkında yorumlarda bulunulacaktır.

1. Soğuk Savaş Sonrası Rusya-Çin İlişkilerine Kısa Bir Bakış

Çin Halk Cumhuriyeti, SSCB'nin 1991'deki beklenmedik çöküşünü aralarındaki sorunlara rağmen iyi karşılamamıştır. Çünkü 1980'li yıllardan itibaren Varşova Paktı ve NATO'dan oluşan iki güce de eşit mesafede durarak kendi ekonomik ve siyasi çıkarlarını gerçekleştirmesini/büyümesini mümkün kılan stratejik konumunu kaybetmiştir. Bununla beraber SSCB'de sosyalizmin iflas etmesiyle kendi ideolojisinin tartışmalı hale gelmesinden ve Batı (ABD ve AB) dünyasının kendisine yoğunlaşmasından çekinen Çin, yeni duruma hızlı bir şekilde adapte olarak ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini "bir devlet iki sistem" stratejisi (liberalizm ve sosyalizm) çerçevesinde hızlandırmıştır (Friedrich, 2006: 22-25).

Çin Halk Cumhuriyeti, SSCB'nin dağılmasından hemen sonra, kuzeydeki sınırlarının güvenliğini sağlamak için, bir yandan Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan gibi SSCB'den ayrılan devletlerle, diğer yandan ise RF ile ilişkilerini geliştirme yoluna girmiştir. Rusya ile gergin olan ikili ilişkiler, karşılıklı ziyaretler neticesinde iyileştirilerek 1994 yılında "yapıcı ortaklık" olarak nitelendirilmiştir. Sorunların çözümü için diplomatik kanallar hayata geçirilmiş, sorunlar 2004 yılında yapılan anlaşmayla çözülerek ikili ilişkiler normalleştirilmiştir (Itoh, 2004: 24).

1980'li yıllarda başlayan bu normalleşme süreci askeri alanda da kendisini göstermiş ve her iki taraf ortak sınırlarda bulunan askeri gücünü %80 oranında azaltarak 1969 yılı öncesi seviyesine indirmiştir (Kamalov, 2008: 173). Temmuz 2008'de imzalanan anlaşma ile iki ülke arasındaki sınır sorunlarının sona erdirilmesi amaçlanmıştır (Kamer, Kasım 2011). Bu durum Rusya'nın ekonomik olarak rahatlamasını, Çin'in de buradaki kuvvetlerini, Güney Çin Denizi ve Tayvan'a kaydırmasını sağlamıştır.

Soğuk Savaş'ın bitimini müteakiben savunma sanayini ayakta tutmak ve döviz girdisi sağlamak amacıyla elindeki gelişmiş silahların önemli bir kısmını Çin Halk Cumhuriyeti'ne ihraç eden Rusya, teknik açıdan geri kalan Çin'in silah sanayisi ve silahlı kuvvetlerinin modernleştirilmesinde büyük bir rol oynamıştır (Nogayeva, 2011: 75-80). 1990'lı yılların sonunda Rusya, silah ihracatının % 40'ını Çin yapmıştır (Wacker, 2003: 469).

Gelişen Çin ekonomisinin enerji ihtiyacı, Rusya'nın sahip olduğu zengin enerji kaynakları, çöken ekonomisi, enerji ve ekonomik alandaki işbirliği için önemli bir zemin hazırlamıştır. Rusya tren hattı üzerinden, 1999 yılında, yılda 572000 ton petrol ihraç etmekteydi. Enerji alanında işbirliğinin artırılması için, iki ülke arasında boru hatlarının inşası için fikir birliğine varılmıştır. Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasıyla ikili ilişkiler her alanda ve özellikle de enerji alanında hızlı bir şekilde artarak (Itoh, 2010: 24), ikili ticaret hacmi ciddi bir

oranda artmıştır. 1993'te 7,8 milyar dolar olan Çin ve Rusya arasındaki ticaret hacmi, 2002 yılında, 10 milyar dolara, (Portjakow, 2010: 18); (Wacker, 2003: 470) 2014 Eylül'ünde ise 90 milyar dolara yükselmiştir (Obuchow, 23.09.2014). Çin, Rusya'nın elindeki enerji kaynaklarının yanı sıra, endüstriyel ürünlere ilgi gösterirken, Rusya daha çok ucuz tüketim mallarına ilgi göstermektedir.

Enerji ve ticaret alanında gelişen ilişkiler, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve ABD'nin Japonya ile güvenlik işbirliği, 1996 yılında Çin ve Rusya'nın ilişkilerini "stratejik ortaklık" olarak adlandırmalarına neden olmuştur. 16 Temmuz 2001'de, dönemin devlet başkanları Jiang Zemin ve Vladimir Putin arasında imzalanan "dostluk anlaşmasıyla", ikili ilişkilerin her alanda daha da geliştirilmesi hedeflenmiştir (Portjakow, 2010: 16).

ABD'nin kendi güdümünde tek kutuplu bir dünya düzeni kurmak istemesine karşı çıkan Çin ve Rusya, ABD'nin 2000 yılının başlarında hayata geçirmek istediği düşman füzelerinin havada imhasını ön gören ulusal füze kalkanı projesini (National Missile Defense, NMD) ve bölgesel füze kalkanı projesini (Theater Missile Defense, TMD) kendi çıkarları açısından tehlike olarak algılamışlardır. Rusya NMD'ye karşı çıkarken, Çin daha çok Tayvan'ı da şemsiyesi altına alan TMD'ye karşı çıkmıştır (Gu, 2002: 16). 22 Nisan 2015 yılında Rus haber Ajansı Sputnik News'te yer alan söyleşide RF'nin dış işler bakanı Sergey Lavrov "...Rusya için tek tehdit ABD'nin Füze Savunma Sistemidir..." demiştir. ABD'nin füze kalkanı projelerinin başarılı olması durumunda Moskova ve Pekin'in nükleer gücü tartışmalı hale gelirken, bu durumun Washington'a küresel ve bölgesel hakimiyet konusunda büyük bir avantaj sağlaması kaçınılmaz olacaktır. Özellikle Vladimir Putin sonrası Kafkaslar'a ve Orta Asya'ya yönelen Rus dış politikası, ABD'nin bu iki bölgede etkisini artırmak istemesini, kendisinin buradaki nüfuzu için tehlike olarak algılamıştır.

ABD'nin, 2003'te Irak'a müdahale etmesi ve İran üzerindeki baskısını artırması, Çin ve Rusya'nın BMGK'de ABD'ye karşı ortak hareket etmesi için zemin hazırlamıştır. 2006 yılında Çin'de 'Rus yılı' bir sonraki yıl ise Rusya'da 'Çin yılı' ilan edilmiştir. Medvedev'in 23-24 Mart 2008 yılındaki Çin ziyaretinde, iki aktör ulusal alanda çıkabilecek sorunların çözümü ve çok taraflı bir uluslararası sistemin kurulmasında ortak hareket edeceklerinin altını çizmişlerdir (Portjakow, 2010: 16).

İki aktör, 2002 yılından itibaren 1990'da kurdukları ŞİÖ çerçevesinde ekonomik, enerji, güvenlik alanlarında eşgüdümlemelerini güçlendirmek için çalışmalarına hız vermişlerdir (Linke, 2009: 15-18). Kuruluşundan sonra büyük ekonomik ve siyasi sorunlarla uğraşmak zorunda kalan RF, ÇHC'yle siyaset,

ekonomi, enerji ve güvenlik alanlarında işbirliğini geliştirmeyi hedeflemiştir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı Rusya'nın Çin'le ilişkilerini çok yönlü etkilemiştir.

2. Rusya'nın Kırım'ı İlhakı ve Çin-Rus İşbirliği

Rusya'nın 2014 yılının başlarında Kırım'da gerçekleştirdiği askeri müdahalenin kökleri, Moskova'nın SSCB'nin dağılmasından sonra bölgede oluşan güç boşluğunu doldurmak amacıyla Şubat 1993'te devreye soktuğu, ancak iç politikadaki sorunlardan dolayı 1990'lı yıllarda uygulayamadığı “yakın çevre politikası”na (blijnee zarubejye, near abroad) dayanmaktadır. Bu politika çerçevesinde RF, Kafkaslar ve Orta Asya Cumhuriyetleri'nin içinde bulunduğu SSCB'nin eski topraklarını ekonomi ve güvenlik açısından “yaşamsal çıkar alanı” ilan etmiştir (Tellal, 2002: 542).

Rusya'nın iç ve dış politikadaki güç kaybından dolayı, NATO Rusya'nın yaşamsal çıkar alanı içerisindeki birçok ülkeyi içine almış, ABD buralardaki varlığını artırmıştır. Bu durumu bir tehdit olarak algılayan RF (Büyükakıncı, 2015: 17), Vladimir Putin'in 2000 yılında devlet başkanı olmasından sonra iç ve dış politikasında güç artırarak, bu bölgelerde gerektiğinde güç kullanarak nüfuzunu tekrar tesis etmek ve hegemonyal bir güç olmak istemektedir (Güneş, 2013: 176-203). Rusya'nın 2008 yılında NATO'ya üye olmak isteyen Gürcistan'a karşı (NATO, 30.05.2013) gerçekleştirdiği askeri harekât bu çerçevede değerlendirilebilir.

Gürcistan gibi RF'nin “yaşamsal çıkar alanı” içinde yer alan Ukrayna'nın da NATO ve AB'ye üye olmak istemesi Rusya tarafından kendi çıkarları açısından bir tehdit olarak algılanmış ve Moskova'nın askeri harekâtına zemin hazırlamıştır. RF'nin Kırım'a karşı gerçekleştirdiği askeri müdahalenin ardından yapılan halk oylaması neticesinde, Kırım, 21 Mart 2014'te, Ukrayna'dan ayrılarak RF'ye bağlanmıştır (Lavrov, 21.03.2014).

Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'ya karşı izlediği politikayı kendi küresel güç politikası açısından tehdit olarak gören ABD, Rusya'nın batıya doğru yayılmasını kendi demokratik yapısı ve çıkarları için bir tehlike olarak algılayan AB'yle birlikte Rusya'ya enerji, ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarında yaptırımlar uygulamaya başlamıştır (Obama, 24.09.2014). Bu yaptırımlar Rusya'nın iç politikasında ekonomik sorunlara neden olurken, dış politikasının hareket kabiliyetini daraltmakta, küresel alanda yalnızlaştırmaktadır. Bu yaptırımları aşmak isteyen Rusya Çin'in ekonomik, askeri ve siyasi işbirliğine daha çok ihtiyaç duyar duruma gelmiştir.

ABD'nin hegemonyal güç politikasından ve Asya'da nüfuzunu artırmasından rahatsız olan Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya'nın Kırım Harekâtı'na “...her şeye karışan ve Rusya'nın çıkarlarına ilk zarar veren Batı

dünyasına kendi çıkarlarını koruyarak ders verdiğiinden ...” sıcak bakmaktadır. Ancak kendisinin de sorun yaşadığı ve güçlü bağımsızlık taleplerinin bulunduğu Tayvan, Sincan bölgesi, Hong Kong ve Tibet gibi bölgelerden dolayı Kırım’ın referandum sonucu Rusya’ya bağlanmasına pek sıcak bakmamaktadır (Xinming, 12.03.2014). Çünkü referandum yapılması durumunda bu bölgelerin bağımsız olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenden dolayı Çin “başka ülkelerin iç işlerine karışmama” prensibini (Friedrich, 2006: 20-21) dış politikasının merkezine oturtmaktadır.

Çin, Rusya’nın yanında yer almakla birlikte Rusya’nın yalnızlaştırılmasından memnun görünmektedir. Baskı altında olan Rusya’nın bu yaptırımları aşabilmesi için Çin’e bağımlılığı daha çok artmakta ve Çin’in çıkarları çerçevesinde ilişki geliştirmeye mecbur olmaktadır. Rusya’ya baskı yapmak isteyen Batı dünyası ise Moskova’nın Çin’le olan ekonomik ilişkilerinden dolayı Çin’in siyasi desteğine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Bu durumdan daha kazançlı çıkan ÇHC, hızlı bir şekilde büyüyen ekonomisi açısından büyük bir öneme sahip olan enerji işbirliğini Moskova’yla geliştirmektedir.

3. Enerji Alanındaki Rus-Çin İlişkileri

Dünyanın en büyük nüfusuna ve ikinci büyük ekonomisine sahip (Shambaugh, 01.09.2012: 1-2), enerji ve hammadde bakımından dışarıya bağımlı olan, dünyanın ikinci büyük petrol ithalatçısı Çin Halk Cumhuriyeti, 2010’un sonuna kadar petrol ihtiyacının önemli bir kısmını İran, Irak, Suudi Arabistan ve Libya gibi Orta Doğu ülkelerinden karşılamış ve İran’ın en büyük petrol alıcısı olmuştur. Petrol ihtiyacının %80’ine yakın bir bölümünü korsanların ya da ABD Deniz Kuvvetleri’nin hâkim olduğu deniz yollarından temin etmiştir/etmektedir (Adolf, 2011, s. 24).

Çin, ABD’nin ve AB ülkelerinin, Irak’la savaşmaları, Libya’ya müdahale etmeleri ve İran’a uyguladıkları yaptırımlardan dolayı ABD’nin ve AB ülkelerini hızlı gelişen ekonomisinin enerji ve hammadde ihtiyacını engellemeye çalışmakla suçlamaktadır (Spiegelonline, 15.01.2012). Enerjisinin büyük bir bölümünü, bölge ülkelerinin paylaşım sorunu yaşadığı ve ABD dış politikasının yeni odağı haline gelen Güney Çin Denizi üzerinden karşılayan Çin; Rusya ve Türkmenistan üzerinden alternatif enerji kaynakları ve bir enerji rotası oluşturmak istemektedir. Bu durum Çin’i dünya gaz rezervlerinin yüzde % 26,3’üne (2013’de 44 -47,7 trilyon m³ (Gazprom, 23.11.2013; eia, 2013: 10) ve % 6,6’lık (2013’de 74,2 -80 milyar varil) petrol rezervleriyle dünyanın 8. büyük petrol kaynaklarına sahip (BGR, 2012: 40; eia, 2013) olan Rusya’ya yaklaştırmaktadır.

RF, 2011-2012 döneminde, petrolünün % 80'ini, doğalgazının yaklaşık % 55'ini ithal eden AB'nin doğal gaz ihtiyacının % 45'ini ve petrol ihtiyacının ise yaklaşık olarak %20'sini karşılamıştır (AW, 28.11.2013; Rosner, 2009: 165). Moskova 2013 yılında gaz ihracatının %80'nin üzerindeki bölümünü, Türkiye'nin de içinde olduğu Avrupa ülkelerine yapmıştır (The China - Russia Gas Deal, 2014, s.8) Bu durum bir taraftan AB'nin enerji güvenliği bakımından Rusya'ya büyük oranda bağımlı olduğunu gösterirken, diğer taraftan gaz, petrol ve hammadde satışının, ihracatındaki payı %72'yi (Inosemzew ve Kusnezowa, 2012: 80-81) bulan RF'nin de ekonomik anlamda AB ülkelerine bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır.

AB ülkelerinin, enerji alanındaki işbirliğini Rusya'nın demokratikleşme koşullarına bağlamalarını, ABD'nin ve AB devletlerinin Orta Asya ve Orta Doğu'daki enerji rezervlerini, Bakü, Tiflis, Ceyhan gibi enerji nakil hatları ile Türkiye üzerinden batıya aktarmak istemelerini (Şahin, 2013: 9-10; Abdelal ve Mitrova, 2013: 6-7) kendi enerji politikası ve güvenliği açısından tehlike olarak algılayan RF alternatif pazarlar aramaktadır. Rusya ve Çin'in bu kaygıları iki aktörün, enerji ve hammaddenin işlenmesinde eşgüdümlü hareket etmesine ve bu eşgüdümü geliştirmelerine zeminini hazırlamıştır.

Rusya, hâlihazırda; Suudi Arabistan ve Angola'dan sonra Çin'in en fazla petrol ihtiyacını karşılayan üçüncü ülke konumundadır (Landmark China, 01.10.2014). Enerji alanında işbirliğini artırmayı hedefleyen iki aktör arasında, inşasına Mart 2006'da başlanılan, 4070 kilometreyle uzunluğunda ve yıllık 80 milyon ton taşıma kapasiteli, Doğu Sibiryaya ve Çin'in kuzeydoğusundaki Daqing kenti arasındaki dünyanın en uzun petrol boru hattı (ESPO) (Itoh, 2010: 24) 2013 yılında faaliyete geçmiştir (Zhang 02.10.2014). Rus devlet firmaları, Rosneft ve Transneft ESPO üzerinden 2013 yılında 15.75 milyon ton petrolü Çin'e ihraç etmiştir. Çin ve Rusya, Şubat 2013'de, petrol ticaretinin artırılması ve ortak petrol çıkarılması konusunda anlaşmışlardır (RIA, 19. 02. 2013a).

Rusya, 2015 yılına kadar Pekin'in gaz ihtiyacının da karşılanması konusunda Çin'le görüşmeler yapmaktadır. Bu çerçevede, Özbekistan'da işlettiği 16 milyar m³'lük gaz rezervlerinin, 10 milyar m³'lük bölümünü, iki doğal gaz boru hattı üzerinden Çin'e aktarılması düşünülmektedir (Konicz, 09.04.2010). 2008 yılında prensipte yapılan antlaşmaya göre, senede doğu hattından 38 milyar m³, batı hattından ise 30 milyar m³ olmak üzere toplam 68 milyar m³ doğalgaz ulaştırılması öngörülse de kesin bir sonuca varılamamıştır (Huasheng, 2010: 21). Sonuca varılmamasının arkasında Rusya'nın enerji konusunda Çin'in elini güçlendirmekte isteksiz davranması yatmaktadır. Çin'in aşırı oranda gelişerek, gelecekte Rusya'nın bölgedeki hâkimiyetini tartışmalı hale getirebilme kaygısı bu isteksizlik konusunda etkili olmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Aralık 2009 ayında kullanıma açtığı boru hattı ile Türkmenistan'dan 30 yıl boyunca, senelik 30 milyar m³, gazı Özbekistan ve

Kazakistan üzerinden satın alması (Huasheng, 2010: 22), Rusya'nın enerji tekelini ve bölgedeki nüfuzunu tartışmalı hale getirmektedir.

Ancak 2013 yılında göreve geldikten sonra ilk dış gezisini Moskova'ya yapan Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in ziyareti sonrası 21 Mayıs 2014 tarihinde 400 milyar dolar değerinde 38 milyar m³/yıl Sibiry gazının, 30 yıl boyunca "Sila Sibiri" gaz boru hattı üzerinden Çin'e aktarılması konusunda, Rus enerji firması Gazprom ve Çin enerji firması CNPC anlaşmaya varmışlardır (RIA, 21.05.2014a). 1 Eylül 2014 tarihinde temeli atılan ve 20 milyar dolara mal olması beklenen 3000 km. uzunluğundaki "Sila Sibiri" boru hattının, 2019 yılının başından itibaren faaliyete geçmesi planlanmaktadır (Gazprom 13.11.2014). Bu anlaşmayla Rusya, Çin'in enerji ihtiyacının önemli bir kısmını karşılarken, Gazprom Başkanı Alexej Miller (03.11.2014), 11 Kasım 2014'te yaptığı basın açıklamasında; "... Çin, Rusya'dan, AB'nin aldığından daha fazla gaz alabilir..." diyerek, Çin'in Rusya'nın öncelikli enerji partneri olma yolunda gittiğinin işaretini vermektedir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı nedeniyle, ABD ve AB tarafından, Rusya'nın enerji üretimi açısından hayati öneme sahip yedek parçaların teminini zorlaştıracak yaptırımlar ve Batı firmalarının Rus enerji firmalarıyla yeni anlaşmalar yapma konusunda istekli olmamaları (Merkel, 29.09.2014; Landler vd. 20.03.2014) Moskova'nın bu anlaşmaları yapmasında önemli rol oynamıştır. Enerji alanında maruz bırakıldığı izolasyon politikalarını aşmak için güçlü müttefiklere ihtiyaç duyan Rusya, Çin'i kendi yanına çekmek için enerji politikasında memnun edici adımlar atmak zorunda kalmaktadır.

Bunun yanı sıra Rusya'nın Ukrayna politikasını ve enerji alanında Rusya'ya olan mevcut bağımlılıklarını kendi çıkarları için tehlike olarak gören Avrupa'daki alıcıların, gelecekte Moskova'yla enerji alanındaki eşgüdümlemlerini sonlandırma ya da asgari düzeye indirme olasılıkları yüksek görünmektedir. Bu durumda gelecekte, Rusya'nın elinde ciddi anlamda tek enerji alıcısı olarak Çin kalacaktır. Böylece Rusya, Çin'e bağımlı kalmakta ve Çin ekonomisi açısından büyük bir öneme sahip olan enerji kozunu etkili bir biçimde kullanamamakta ve enerji alanında daha çok Çin'in istekleri doğrultusunda bir politika izlemeye mecbur kalmaktadır.

ABD'nin 2014 yılından itibaren petrol üretimini artırarak satışa başlaması ve diğer üretici ülkelerin de üretimlerini ciddi anlamda artırmaları (Stratfor, 14.10.2014), varili Temmuz 2014 ayında 114 dolarlar civarında seyreden ham petrolün fiyatının, 2015 yılı Mayıs'ında küresel piyasalarda 66 doların altına gerilemesinde etkili olmuştur (Onvista, 2.05.2015). Bu durum Rusya'nın enerji ihracatını olumsuz yönde etkilerken, dışa bağımlı olan Çin'in enerji ihtiyacını daha ucuza temin etmesini sağlamakta, Moskova'ya olan enerji bağımlılığını azaltmakta ve enerji alanındaki işbirliğinde inisiyatif

Moskova'nın elinden almasına neden olmaktadır. Benzer bir durumda ekonomik alandaki ikili işbirliğinde de söz konusudur.

4. Rusya ve Çin'in Ekonomik Alandaki İlişkileri

Ucuz para birimi ve ucuz iş gücü sayesinde düşük maliyetli üretim yapabilen Çin ekonomisi, ABD ve AB ülkelerine karşı ciddi anlamda ticaret fazlası vermekte, bu ülkelerin ihraç ürünlerinin küresel piyasalarda Çin ürünlerine karşı rekabet gücünü azaltmaktadır. Ticaret açıklarını kapatabilmek için, ABD ve AB ülkeleri, Çin para biriminin değerinin yükselmesi için baskı uygulamakta, aksi takdirde ticari yaptırımlar uygulanacağı tehdidini yapmaktadırlar (RİA, 20.02.2013b; Braml vd. 2011: 44-49).

Aynı zamanda 2008 krizinden sonra küresel alanda yaşanan pazar darlığı, Çin'i alternatif pazarlar bulmaya ve Rusya ile nanoteknoloji, uzay araştırmaları, biyoteknoloji ve IT endüstri alanlarında ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye yönelmektedir. Rusya Çin'e daha çok enerji ihraç ederken, Çin'den temel tüketim maddeleri ithal etmektedir (Rupp, 11.10.2012c; Heilig, 13.10.2011).

2008 yılında 56,8 milyar dolar olan iki ülke arasındaki ticaret hacmi (Portjakow, 2010: 18), 2009 yılı küresel ekonomik krizi nedeniyle 40 milyar dolara düşmüştür. Bu düşüş dış ticaret hacmindeki fiziksel azalmadan ziyade, fiyatların düşüşünden kaynaklanmıştır (Huasheng, 2010: 20). 2011 yılında Rusya'nın en büyük ticaret ortağı 83 milyar dolar dış ticaret hacmi ile ÇHC olmuştur. Vladimir Putin'in 5 Haziran 2012 tarihindeki Çin ziyaretinde, enerji, endüstri ve araştırma alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi için 16 anlaşma imzalanmıştır (Konicz, 13.05.2012).

Vladimir Putin, 25 Ekim 2012'de, Moskova'da basına yaptığı açıklamada, Çin mallarının Rusya piyasasını istila etmesinin önünde hiçbir engel bulunmadığını ifade ederken, Vladimir Putin'in 20 Nisan 2014 tarihindeki Şangay ziyaretinde, 50'nin üzerinde anlaşma metni konusunda uzlaşmaya varılarak (Moritz, 2014: 2), Airbus A380 ABD uçaklarına rakip olabilecek, Rus ve Çin ortak yapımı olacak olan uzun mesafe yolcu ve nakliye uçağının 2025 yılına kadar piyasaya sürülmesi hedeflenmektedir (RIA 11.11.2014d). Eylül 2014 tarihinde taraflar arasında yapılan ikili görüşmeler sonucunda aynı dönemde 90 milyarın üzerinde seyir eden ikili ticaret hacminin ise 2020 yılına kadar 200 milyar dolara çıkartılması hedeflenmiştir (Obuchow, 23.09.2014).

ABD dolarının küresel finans alanındaki üstünlüğüne son verebilmek amacıyla Çin ve Rusya, VTB Bank'ı ve Bank of China'yı devreye sokmuşlardır (VTB Bank, 02. 10. 2014). 9 Kasım 2014 tarihinde Pekin'de bir araya gelen iki ülkenin devlet başkanları Vladimir Putin ve Xi Jinping Çin para birimi, Yen'in

ikili ticarete kullanılarak bölgede güçlü bir para birimine evrilmesi konusunda görüş birliğine varmışlardır (RİA 11.09.2014b). 2013 yılında yapılan 73,98 trilyon dolar değerindeki dünya mal ve hizmet üretiminin %14,86'sını (11,252 trilyon dolar) (IMF, 2013; CIA, 29.09.2014) gerçekleştiren Pekin ve Moskova, yen ve rubleyi, küresel anlamda, dolar ya da avro karşısında rağbet gören bir para birimine evirebilirler, hatta ortak bir para birimine gidebilirler.

Gelişen bu işbirliği sonucunda 2013 yılında, Çin-Rus ticari işbirliğinin boyutu 86,1 milyar dolar olmuştur (Horn, 11.04.2014). Bu boyutla ÇHC, Rusya'nın en önemli ticaret ortağı ve ciddi anlamda ticaret fazlası verdiği ticaret ortağı olurken, Pekin'in en önemli ticaret ortağı ve en fazla dış ticaret fazlası verdiği partnerleri AB ve ABD'dir. 2013 yılında ÇHC, 318 milyar dolarla en büyük ticaret fazlasını ABD'ye verirken (AW, 29.09.2014), ihracatının %17'sini ABD'ye ve %15'ni AB'ye; ithalatının ise %7,8'ini ABD'den %11,3'ünü AB ülkelerinden yapmıştır (AW 29.09.2014). Bu durum Rusya'yı ticari açıdan Çin'e bağımlı yaparken, aynı durum ABD ve AB'den ticari olarak daha fazla çıkar elde eden Çin için söz konusu değildir. Çin'in en büyük ticaret ortakları ABD ve Rusya'dır. Bu faktörler Çin-Rusya arasında ikili ticaret ve bağımlılık açısından, Çin lehine asimetrik bir denge olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu asimetrik dengeyi destekleyen ve Rus ekonomisini zora sokan bir faktör de, ABD ve AB'nin, Kırım'ın ilhaki nedeniyle Rus banka ve şirketlerinin faaliyetlerinin kendi ülkelerinde kısıtlamaları, 38 Rus iş adamının ülkeye girişlerinin yasaklayarak, bu iş adamlarının ABD ve AB'deki mal varlıklarını dondurmasıdır. Özellikle endüstriyel açıdan önemli olan yedek parça ihtiyacının karşılanmasını zorlaştıracak yaptırımlar Rus sanayisini olumsuz yönde etkilemektedir (Merkel, 29.09.2014; Landler vd. 20.03.2014).

Batı dünyasının uyguladığı yaptırımların yanı sıra, 2014 yılında itibaren küresel ölçekte petrol fiyatlarının düşmesi, Rus finans sektörünü olumsuz yönde etkilemektedir. Rusya, 2014 yılında küresel para birimlerine karşı %22 değer kaybeden rublenin değerini korumak için, 2014 yılı başından Ekim 2014'e kadar 51 milyar dolar değerinde döviz piyasaya sürmek zorunda kalmıştır. Rusya'daki yabancı yatırımların 2014 yılında %50 oranında düşmesi Rus ekonomisini olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktördür (Stratfor, 07.10.2014). Batı'nın yaptırımlarına hazırlıklı olduğunu ifade eden Rusya'nın Devlet Başkanı Vladimir Putin (02.10.2014), 460 milyar dolarlık döviz rezerviyle olumsuzlukların telafi edileceğini ve yatırımların artırılacağını söylemektedir.

Ekonomi, enerji alanlarında uygulanan bu yaptırımlar ve düşen enerji fiyatları Rusya ekonomisinin döviz girdilerinin azalmasına neden olmaktadır. Buna karşın enerji alanında dışa bağımlı olan Çin'in üretim maliyetini

düşürdüğünden Çin mallarının rekabet gücünü artırmakta ve döviz girdilerini yükseltmektedir. Bu durumda, Çin-Rusya arasındaki ikili ekonomik ve ticari işbirliği dengesini Moskova'nın aleyhine değişmesine neden olmaktadır.

Stratejik bir işbirliği için büyük bir öneme sahip olan, ekonomik güç kapasitesi açısından da Çin-Rusya arasında, Çin lehine ciddi bir asimetrik denge söz konusudur. ÇHC, 2013 yılındaki %7,67'lik büyüme hızı ve 9,181 trilyon dolar GSYİH'sı ile %1,28'lik büyüme hızı ve 2,118 trilyon dolar GSYİH'ye sahip olan RF'ye göre oldukça üstün bir ekonomik bir güç olması (IMF, 01.10.2014; CIA, 29.09.2014) ve Rusya ekonomisinin büyük oranda enerji üretimine dayanması, eşit ya da yakın düzeyde bir ekonomik ilişkiyi zorlaştırmaktadır.

ÇHC, 2005 yılında 2,235 trilyon dolar olan GSYİH'sını yaklaşık dört kat artırarak 2013 yılında 9,181 trilyon dolara yükseltirken, ABD 2005 yılında 12,421 trilyon dolar olan GSYİH'sını 2013 yılında 16,799 trilyon dolara yükseltebilmiştir (IMF, 01.10.2014; CIA 29.09.2014). ABD'nin küresel mal ve hizmet üretimindeki payı düşerken ÇHC'nin payı artmıştır. Bu, aynı zamanda ABD'nin küresel anlamda güç kaybederken Çin'in kazandığı anlamına gelmektedir.

Yukarıda ortaya konan faktörler göz önünde bulundurulduğunda, Çin'in Rusya için ekonomik ve ticari ilişkilerde vazgeçilmez bir ortak olduğu, buna karşılık Rusya'nın Çin açısından geri planda yer aldığı söylenebilir. Bu durum, Çin ve Rusya'nın enerji, ekonomi, ticari alandaki ilişkilerinde ve ekonomik güç kapasitesi açısından Çin lehine asimetrik bir dengenin olduğunu ortaya koymaktadır.

Çin, ABD ve AB ile olan ekonomik ilişkilerinde, Rusya ile ilişkilerine oranla mutlak anlamda daha fazla kazançlı çıktığından, Batı ile ilişkilerini iyi tutmak ve küresel ekonomideki statükoyu korumak istemektedir. Çin, ABD ve AB'den sağladığı ticari çıkarları riske etme potansiyeli taşıyabilecek Rusya ile her türlü işbirliğine temkinli yaklaşmaktadır. Ekonomik açıdan ÇHC'nin partneri, rakibi ABD ve AB'dir. Sahip olduğu ekonomik güç kapasitesi açısından RF'nin ABD ve AB gibi küresel ekonomik güçler arasındaki payı küçüktür. ABD'nin hegemonyal güç iddiası iki aktör arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesinde etkili olmaktadır.

5. Çin ve Rusya'nın ABD Hegemonyasına Karşı Siyasi İşbirliği

5.1. Asya-Pasifik Alanındaki İşbirliği

2010 yılında RF'yi dışlayarak Çin'e G2 konsepti çerçevesinde küresel politikanın yapısını ve yönünü beraber belirlemeyi teklif eden ABD (Huasheng,

2010: 21), bu teklifi reddeden Çin'e karşı şu anda daha aktif ve hücumu dayalı bir politika izlemekte, Çin jeopolitiği açısından büyük bir öneme sahip olan Asya-Pasifik bölgesini küresel politikasının merkezine oturtmaktadır.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Rodham Clinton, ABD'nin yeni dış politikasını kısaca şöyle özetlemektedir; "Asya-Pasifik bölgesi küresel politikanın motoru olmuştur. ABD süper bir güç olarak kalmak istiyorsa, gelecekte bu bölgeye, ekonomik, diplomatik ve stratejik kaynaklarla, daha çok yatırım yapmak zorunda" (Clinton, 2012: 63). Bu deniz sahasında olan Hindistan ve Japonya arasında kalan bölge uluslararası politika açısından büyük bir öneme sahiptir; Çin, Hindistan, Japonya gibi ekonomik ve demografik güçler bu bölgededir. Burası, aynı zamanda ABD'yi ve Doğu Asya'yı denizden Ortadoğu'ya bağlayan enerji ve ticaret rotasıdır. Dünya deniz ticaretinin dörtte biri buradan yapılmaktadır. Yaklaşık olarak 3,5 milyon km² lik bir alana sahip olan Güney Çin Denizi bu geçiş noktasının tam merkezinde yer almaktadır (Musab, 2014: 6-9).

Zengin maden, gaz, petrol yataklarının olduğu tahmin edilen ve balıkçılık açısından da oldukça verimli olan ve Çin yüzde 90'ında hak iddia ettiği Güney Çin Denizi'nde (Spigelonline 30.04.2015), Japonya, Vietnam, Güney Kore, Filipin gibi bölge ülkeleri de hak iddia etmektedirler ve bölgedeki enerjilerin çıkarılması hakkı bu ülkeler arasında ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Güney Çin Denizi'nin tam ortasında bulunan Spratly Adaları'nın aidiyet konusu, bölge ülkeleri arasındaki başka bir çatışma konusudur. Nisan 2012'de Çin Deniz Kuvvetleri, Çinli balıkçıları Filipin kıta sahanlığında avlandıkları gerekçesiyle gözaltına almak isteyen Filipin sahil güvenlik polislerine müdahale etmişlerdir. Bu durum iki ülke arasında ciddi bir krize neden olmuştur (Spiegelonline, 11.04.2012). Çin benzer sorunları bu alanda Japonya ile de Çin açıklarında bulunan Senkaku-Diaoyu adalarının aidiyeti konusunda yaşamaktadır.

Çin Deniz Kuvvetleri, ilk defa 2011 yılında Japonya açıklarında büyük bir askeri tatbikata girişmiştir. Kuzey Çin Denizi'nin büyük bölümünün kendisine ait olduğunu iddia eden Çin, Ukrayna'dan aldığı uçak gemisiyle askeri yapısını güçlendirerek, bölgede hâkimiyetini artırmayı hedeflemektedir (Fenby, 2012: 5).

Bir bölge ülkesi olarak Rusya da, jeopolitik açıdan büyük öneme sahip bölgede nüfuzunu artırmak, buradaki teritoryal, ekonomik ve enerji konularındaki çıkarlarını korumak istemekte ve Japonya ile Kuril Adaları'nın paylaşımı konusunda yaşadığı anlaşmazlığı kendi çıkarları doğrultusunda çözerek burada hâkimiyetini güçlendirmeyi hedeflemektedir (Lukjanow, 20.10.2012).

Çin ve Rusya ile sorun yaşayan Japonya, Güney Kore Tayvan ve Filipinler gibi bölge ülkeleri, bu alanı kendi dış politikasının merkezine oturtan

ABD ile işbirliğine giderek çıkarlarını Rusya ve Çin'e karşı korumak istemektedirler. Bölgede hâkimiyetini güçlendirmek isteyen ABD ise Çin'i uluslararası sisteme liberalist bir yaklaşımla entegre edememesi durumunda, Güney Kore, Japonya, Tayvan ve Filipinler'e kadarki bölgede birçok askeri üs edinerek ÇHC'yi (Braml, 23.07.2014) askeri olarak çevrelemek, bölgedeki hâkimiyetini sınırlamak ve kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmak istemektedir.

Bu durum ise Rusya ve Çin'i bölgede beraber hareket etmeye yöneltmektedir. Bu çerçevede Spratly Adaları'nın yakınlarında beraber 29 Nisan - 4 Mayıs 2012 tarihleri arasında ortak bir tatbikat gerçekleştirmişlerdir. Buna karşın ABD ve Filipinler, 16 - 27 Nisan 2012 tarihleri arasında, aynı bölgede ortak askeri tatbikat yapmışlardır (Thielke, 26.04.2012). Ekim 2012'de ABD, "USS George Washington" uçak gemisini, Güney Çin Denizi'ne "deniz taşmacılığının güvenli bir şekilde yapılmasının sağlanması amacıyla" göndererek buradaki askeri gücünü artırmıştır (RIA, 20.10.2012b).

Asya-Pasifik alanında ABD'nin hâkimiyetine karşın, iki önemli ekonomik ve askeri güç olan BMGK üyesi Çin ve Rusya'nın işbirliği bölge politikasının yapısının ve yönünün belirlenmesinde daha etkili olmaktadır. Rusya'nın, 21 Mart 2014 tarihinde, Kırım'ı resmen ilhak etmesi, Çin ve Rusya'nın bölge ilişkilerini temelden etkilemekte ve bu durumdan Çin daha kazançlı çıkmaktadır: Çin, bu krizi iyi kullanarak ABD'nin tepkilerine karşın Güney Çin Denizi'nde etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Haziran 2014'te Spratly Adaları'nın çevresinde petrol aramalarını hızlandırmıştır. Bölgenin kendi kara suları içerisinde olduğunu iddia eden Vietnam Güvenlik Kuvvetleri ile Çin arasında kriz meydana gelmiş, Vietnam balıkçı teknesi batırılmış ve 13 Vietnamlı balıkçı Çin Güvenlik Kuvvetleri tarafından gözaltına alınmıştır (Fähnders, 16.07.2014). Çin, benzer bir krizi de Senkaku-Diaoyu adaları için Japonya ile Mayıs 2014'te yaşamış, Haziran 2014 ayında, Japonya ve Çin savaş uçakları karşı karşıya gelmiştir (Spiegel, 26.10.2014).

Asya-Pasifik bölgesinde taraflar arasında ciddi bir krizin meydana gelme ve bunun bir çatışmaya dönüşme ihtimali yüksek görünmekle beraber, Kırım Krizi'nde Rusya ile askeri bir çatışmaya girmekten kaçınan ABD'nin müttefikleri için, Rusya ya da ÇHC ile askeri bir çatışmaya girme ihtimali görünmemektedir. Bu durum Washington'un Asya-Pasifik alanındaki prestijini olumsuz yönde etkileyerek müttefiklerini kaygılandırabilir.

Rusya'nın Kırım'ı ilhakı Batı dünyasının dikkatlerini ÇHC'den ziyade Rusya'ya yoğunlaştırmasına neden olmuş, sonrasında uygulanan yaptırımlar Rus dış politikasının hareket kabiliyetini daraltarak bölgede etkin bir politika izlemesine engel olmuş ve Çin'e olan bağımlılığını artırmıştır. Batı dünyasının Rusya'ya karşı Çin'in yardımına ihtiyaç duyması ise Çin'e yönelik ekonomik

ve siyasi baskısını hafifletmesine neden olmakta, Pekin'in bölgesel ve küresel politikadaki etkisini/önemini artırmaktadır.

Kırım krizinin küresel politikanın gündeminden düşmesi durumunda, uzun vadede büyük güçler arasındaki yeni mücadelenin Asya-Pasifik alanına, özellikle de Güney Çin Denizi'ne kaymasına neden olacak, bu da bir bölge aktörü olan Rusya'nın küresel ve bölgesel açıdan önemini arttıracaktır. Bu bölgenin Çin açısından daha hayati bir önem arz etmesi, Çin'in birçok bölge ülkesi ile çıkar çatışması içinde olması ve Batı dünyasının en önemli rakibi ve küresel politikanın yükselen gücü ÇHC olduğu gerçeği, Rusya'nın Batı ve Pekin için önemini gelecekte daha çok arttıracaktır. Bu önem Ortadoğu'da İran ve Suriye konularında da söz konusudur.

5.2. Rusya ve Çin'in İran ve Suriye Politikalarındaki İşbirliği

Rusya ve Çin, ABD tarafından "Paria-Regime" (korsan devlet) olarak ilan edilen, İsrail tarafından güvenliği açısından tehlike olarak algılanan (Hartmann, 2009: 107), İran ve Suriye'yi (Esat Rejimi) destekleyerek Orta Doğu'daki çıkarlarını korumayı hedeflemektedirler. ÇHC'nin önemli bir petrol tedarikçisi olan İran, Rusya'nın İslam dünyasına ve Orta Doğu'ya açılan kapısı konumundadır. Rusya, bölgede nüfuzu giderek artan İran üzerinden İslam dünyası ile de ilişkilerini geliştirerek bölgede siyasi varlığını ABD'ye karşı güçlendirmek istemektedir (Onay, 2015: 17-18). ABD Yale Üniversitesi'nden Emma Sky'a göre (Sky, 20.03.2013); ABD'nin kuvvetlerini 2011 yılında Irak'tan çekmesinde çok önemli rol oynayan İran, Şiiilerin Irak'ta iktidara gelmeleriyle bu ülke için en etkili dış aktör konumuna gelmekle kalmamış, aynı zamanda Şii İslam üzerinden etki alanını Irak, Lübnan, Yemen ve Bahreyn'e kadar genişlemiştir (Taştekin 24.03.2015). Bu durum, İran'ın müttefikleri olan Rusya ve Çin'in de bölgede etkilerinin arttığı anlamına gelmektedir.

Rusya, İran'ın nükleer programına ve savunmasına destek sunarken, İran, Rusya ve Çin'e, ABD'nin kendisine uyguladığı ambargoyu gevşetmek ya da ABD'nin BMGK'de aleyhine karar almasını engellemek adına ihtiyaç duymaktadır (Hartmann, 2009: 104, 107; Obama, 24.09.2014). Suriye ise, Rusya'nın gemilerine teknik ve lojistik destek sağlayabildiği Akdeniz'deki tek üssü Tartus deniz üssüne ev sahipliği yapmakta, ayrıca Irak'la beraber İran için bölgedeki tek müttefik konumunda bulunmaktadır (Onay, 2015: 18-20; Aljazeera, 30.10.2014). Bu durum, İran ve Rusya'nın Suriye'yi, askeri ve siyasi alanda desteklemesinde önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu iki ülke, ABD'nin Suriye'ye yaklaşımını hegemonyal politikasının bir parçası olarak algılamaktadır. Bu çerçevede 2011 ve 2012 yıllarında ABD'nin desteklediği BMGK'nın Suriye'ye müdahale kararını Çin'le beraber veto ederek "Libya

Senaryosu”nu engellemekle kalmamış, Suriye’ye destek amaçlı Akdeniz’e savaş gemisi göndermiştir (Ekrem; 2014: 43-44; RIA, 26.07.2012a). Ayrıca, Suriye Silahlı Kuvvetleri tarafından, 22 Haziran 2012 tarihinde düşürülen Türk savaş uçağının ise, Rusya teknolojisiyle düşürüldüğü medyada yer almıştır (Hürriyet, 23. 06. 2012).

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, Rusya ve Çin’in, 4 Ekim 2011 tarihinde, Suriye’ye müdahalesinin yer aldığı, BMGK kararının vetosuyla ilgili eleştirilerine cevap veren dönemin Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev’e, “...BMGK’nin daimi üyeliğinin görevi, Batının hedeflerini medya kurnazlıklarıyla ve askeri araçlarla gerçekleştirmesine imkân tanımak anlamına gelmemektedir,” diye ifade etmiştir (Medvedev, 11. 10. 2011). Bu politikalarıyla Rusya ve Çin, İran ya da Suriye’ye karşı askeri bir müdahaleye karşı çıkarken, sorunların taraflar arasında uzlaşma ve diyaloga çözülmesi gerektiğini savunmuşlardır (Spiegel, 21.08.2012).

Bu güç oyununda İran ise isyancılara karşı Esat rejimini desteklemesi için özel birlikleri Suriye’ye göndermiştir (Spiegel, 16.09.2012). Akdeniz’de çıkarlarını korumayı hedefleyen Rusya ve Çin, 2015 yılı içerisinde Akdeniz’de ortak askeri tatbikat düzenlemeyi planlamaktadır (Spigelonline 30.04.2015). Akdeniz’de *de facto* 2013 yılının ortalarına kadar Türkiye-ABD-Suudi Arabistan’a karşı bir Rusya-Çin-Suriye-İran koalisyonu ortaya çıkmıştır. Bu paradigma, Esat rejiminin coğrafi, ekonomik ve askeri olarak güç kaybedip İsrail’in güvenliği açısından tehlike olmaktan çıkması ve Nusra Cephesi gibi El Kaide’ye yakın Sünni-İslami-radikal örgütlerin bölgede güçlenmeye başlaması sebebiyle 2013 yılının ortalarından itibaren ABD’nin Esat rejimi karşıtlarına olan desteğini geri çekmesine bağlı olarak değişmiştir (Cockburn, 24.08.2014).

Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) Nisan 2013’te Nusra Cephesi’nden ayrılarak 2014’ün ortalarından itibaren Irak ve Suriye’de geniş alanları kontrolü altına alıp İran’ın buralardaki etkisini zayıflatmakla kalmamış, aynı zamanda Batı’nın çıkarlarını ve İsrail’in güvenliğini büyük oranda tehdit etmeye başlamıştır. İŞİD tehdidi ABD ve AB’nin Ortadoğu politikasını değiştirerek Suriye ve Irak konusunda terörizmle mücadele çerçevesinde İran-Çin-Rusya çizgisine yaklaşmasına neden olmuştur. Esat rejimini devirmeyi gündeminden çıkararak, İŞİD’i Washington’un bir buluşu olarak değerlendiren İran’la beraber (Erdbrinksept, 10.09.2014) İŞİD’e karşı Irak’ta savaşan ABD (Arango vd. 31.08.2014), müttefiki AB ile Tarhan’a yaklaşmaktadır. Bu çerçevede İŞİD’e karşı Irak ve Suriye’de Tahran’ın daha etkili desteğini talep eden ABD (Stern, 28.10.2014) İran’ın nükleer programı konusunda İran’la Nisan 2015’te anlaşmıştır (Taştekin 04.04.2015). İran ise destek karşılığında ABD’den kendisine uygulanan yaptırımların kaldırılmasını talep etmektedir (Sanger ve Gladstonesept, 2014: 18; Süddeutschezeitung, 21.08.2014). Rusya ve Çin, ABD ve müttefiklerinin Irak ve Suriye’de İŞİD’e karşı mücadelesini

desteklemektedirler. Bu çerçevede 14 Ekim 2014'te Paris'te bir araya gelen Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve ABD Dışişleri Bakanı John Kerry İŞİD'e karşı mücadelede istihbarat paylaşımı konusunda anlaşmışlardır. Bununla beraber Rusya, ABD'den bu mücadelede Esat rejimiyle de işbirliği yapılmasını talep etmektedir (Die Zeit, 14.10.2014). Ayrıca bölgede laik-demokratik bir Kürt Devleti Rusya, Çin, ABD ve AB'nin çıkarınayken, Suriye'deki bir Kürt yapılanması ya da Kürtlerin bölgedeki güç artırımı, Türkiye ve İran sınırları içerisinde bir Kürt yapılanmasının önünü açabileceğinden, onların güvenlikleri için bir tehdit teşkil etmektedir.

Burada dikkate alınması gereken bir diğer husus ise; Rusya ve Çin'in, Libya'ya müdahale için, Batılı güçlerin BMGK'ye getirdikleri karar tasarısını veto etmeyip çekimser kalmaları, müdahaleye meşruluk kazandırmalarıdır (Medvedev 20.06.2011). NATO'nun müdahalesi, Rusya'nın silah ticareti konusundaki pazarlarını olumsuz etkilese de, kısa vadede petrol fiyatları ve döviz girdileri artmıştır. Bu durum ise, Rusya ve Çin'in dış politikalarının stratejik öngörülerini ve güvenilirliklerini, İran ve Suriye gibi müttefikleri açısından uzun vadede tartışılmalı hale getirebilir. Bu durum Rusya ve Çin'i, İran ve Suriye konusunda daha kararlı bir politika izlemeye sevk etmiştir (Medvedev 20.06.2011). Moskova ve Pekin ABD, Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan'a karşı Esat rejiminin ve İran'ın yanında yer alarak onlara karşı bir askeri müdahaleyi engellemişlerdir.

Bu güç savaşında ABD'nin İran ve Suriye politikasına karşı, Çin'e göre daha sert bir politika izlediği gözlenen Rusya, Kırım krizi ve bunun sonucunda kendisine karşı uygulanan ambargo nedeniyle Çin'e oranla dış müttefiklerin desteğine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Esat rejiminin güç kaybetmesiyle bölgede etkili müttefik olarak geriye sadece İran kalmıştır. Bu durum ise Moskova'nın bölgedeki nüfuzunun zayıfladığı anlamına gelmektedir. İŞİD'e karşı savaşan ABD ve AB ülkeleri, gelecekte Irak'ı ve Suriye'yi kendi çıkarlarına göre şekillendirmeleri durumunda, Rusya ve Çin'in bölgedeki nüfuzunun azalması kaçınılmaz olacaktır. Bu güç oyununda, Rusya'nın Batı dünyasının yaptırımlarını aşabilmesi ve küresel alanda etkisini artırabilmesi için Şangay İşbirliği Örgütü önemli bir rol oynayabilir.

5.3. Şangay İşbirliği Örgütü

Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından üyeler arasında askeri alanda karşılıklı güvenin sağlanması ve askeri güçlerin bölgede azaltılması için 26 Nisan 1996 yılında Şanghay'da kurulmuştur. Daha sonra hedefleri ve işlevi genişletilen ŞİÖ, Rusya-Çin ilişkileri açısından büyük öneme haizdir. 2001 yılında, 11 Eylül terör saldırıları sonrası, Özbekistan'ın katılımıyla, ŞİÖ'nün hedef ve içeriği

terörizmle savaş, ayrılıkçı ve bölücü örgütlere karşı mücadele, üyeleri arasında kültürel, ekonomik ve askeri alanda işbirliğinin sağlanmasının yanı sıra, demokratik değerlerin bölgede yerleştirilmesi olarak genişletilmiştir (SCO, 05.05.2015; Baburin, 17. 07. 2007).

2005 yılında Moğolistan, İran, Hindistan ve Pakistan gözlemci sıfatıyla ŞİÖ'ye dahil edilmiştir (Baburin, 17. 07. 2007). ŞİÖ'nün hedef ve kurulma nedenleri şu şekilde sıralanabilir: SB'nin dağılmasından sonra, NATO'nun doğuya genişlemesi ve ABD'nin Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinde askeri üsler kurarak varlığını artırmasıdır. Diğer bir neden ise buralarda radikal İslam'ın yayılarak Sincan Özerk Bölgesi'ne kadar dayanmasıdır. Ayrıca SB'nin dağılmasıyla oluşan sınır sorunları, bunların eşgüdüm çerçevesinde çözümlenme gereği, ekonomik, güvenliğin ve enerji güvenliğinin sağlanması da nedenler içerisinde sayılabilir (SCO, 05.05.2015; Rupp, 02. 07. 2012a).

6-7 Haziran 2012'de Afganistan'ın gözlemci sıfatıyla üyeliğinin kabul edildiği Pekin'deki 12. ŞİÖ zirvesinde, ekonomik alanda ve enerji alanında işbirliğinin geliştirmesi için örgütün kurumsallaşması kararı alınmıştır (SCO, 05.05.2015; Rupp, 02.07.2012b). Coğrafi olarak Avrasya kıtasının %61'ine denk gelen ŞİÖ'nün, ekonomik ve siyasi etkisi hızla artmakla beraber, NATO'nun doğuya ilerleyişini engelleyen bir örgüt olduğu yönündeki fikirler güçlenmiştir.

2007'deki zirvede açıkça ABD'nin hegemonyasına karşı olduklarını ifade etmiş olsalar da Çin, ekonomik alanda ve enerji alanında işbirliğini ön plana çıkarırken; Rusya, NATO'nun doğuya ilerlemesini ve ABD'nin bölgede etkisini artırmasını engellemek adına işbirliği yapmak istemektedir. Bununla da ŞİÖ'nün ABD karşıtı bir örgüte dönüşmekte olduğu fikri ağırlık kazanmış olsa da Çin ABD'ye rakip olmaktan ya da ABD ile bir çatışma ortamına girmekten kaçınmakta (Linke 2009: 15-18), bunun yerine daha çok ekonomik alandaki işbirliğini ön plana çıkarmaktadır.

Bununla beraber ŞİÖ'nün, 6-7 Haziran 2012'de yapılan Pekin'de yapılan toplantısının sonuç bildirgesinde, Suriye'ye ya da İran'a yapılacak bir askeri müdahaleye karşı oldukları açıkça ifade edilmiştir. 11-12 Eylül 2014 Duşanbe Zirvesi'nde Pakistan ve Hindistan'ın üyeliği 2015 için deklare edilirken (RIA, 11. 09. 2014b), Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 15 Eylül 2014 (Putin, 15.09.2014) tarihinde, ŞİÖ'nün önceliklerini, uluslararası uyuşturucu ticaretiyle mücadele, bölgesel güvenliğin sağlanması ve terörizmle mücadele olarak özetlemektedir.

Bu noktalar göz önünde bulundurulduğunda ŞİÖ'nün askeri anlamda ABD karşıtı bir örgüte dönüşme olasılığı zor görünmektedir, ŞİÖ'de daha çok üyeler arasında siyasi, ekonomik ve terörizmle mücadele alanlarında işbirliğinin geliştirilmesi ön plana çıkmaktadır. Örgütte etkili olan Rusya ve Çin'in bu

alanlardaki işbirliğinin güçlenmesi, Rusya'nın küresel politikadaki yaptırımları aşamasında yardımcı olabilir. Bu yaptırımlar, Rusya ve Çin'in askeri alandaki işbirliğini de etkilemektedir.

6. Rusya ve Çin'in Askeri Alandaki İşbirliği

ABD ve AB, Tayvan'a silah satarken, ÇHC'ye ise 1989 yılından beri silah ambargosu uygulamaktadır. "Bir devlet-iki sistem" çerçevesinde Tayvan'ı Hong Kong'un olduğu ana karaya bağlamak isteyen Pekin, Moskova ile askeri işbirliğini de güçlendirmektedir. İki aktörün otoriter sistemleri, Batı'nın Tibet ve Tayvan politikaları iki aktörü askeri işbirliği için birbirine yaklaştırmaktadır. Bu çerçevede Çin, Hindistan, Venezüella, Cezayir ve Vietnam'la beraber dünya silah ticaretinin %27'sini kontrol eden Rusya'nın en önemli silah alıcılarıdır (Kamer, Kasım 2011; SIPRI, 2014: 2-4; Putin, 20.11.2014). ABD ve AB'nin Rusya'ya karşı olan askeri yaptırımları, Pekin ve Moskova'nın askeri alandaki işbirliğine ivme kazandırmaktadır. En son, Fransa, Ekim 2014'te, 1,2 milyar euroya satın aldığı, helikopter taşıyabilen iki "Mistral-class" savaş gemisini Kırım krizi nedeniyle, Rusya'ya teslim etmeye yanaşmamıştır (Spiegelonline, 22.04.2015). Batı dünyasının kendilerine savunma alanında uyguladıkları bu yaptırımları eleştiren Vladimir Putin (20.11.2014), 5 Kasım 2014 tarihinde, kendi savunma sanayilerini geliştirerek ve bu alanda çalışabilecekleri yeni partnerler bularak bu durumu avantaja çevireceklerini söylemektedir.

ABD ve AB'nin söz konusu yaptırımları, Rusya'nın bölgedeki güç dengesini değiştirebilecek en gözde silahlarını Çin'e vermesinde etkili olmuştur: Çin'e, 1,5 milyar dolar değerindeki 24 adet Su-35 savaş uçağının 2014 yılı içerisinde satılması konusunda Pekin'le prensipte anlaşılmıştır (Wantchinatimes, 29.05.2014). Bununla beraber RF'nin, 400 km menzile sahip en etkili hava savunma sistemi olan S-400'leri Nisan 2015'te, Çin'e satmış olması (Moritz, 2014: 7; Sputnik News, 13.04.2015), Pekin'in askeri güç kapasitesini arttırmanın yansıra, Pekin ve Tokyo ile arasındaki bölgesel güç dengesinin Pekin lehine değişmesinde etkili olmaktadır.

Askeri işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla Aralık 2009'da bir araya gelen iki ülkenin komisyonları, Temmuz 2009'da da Çin'de "Barış Misyonu 2009" adı altında, ortak askeri tatbikat gerçekleştirerek bölgesel nüfuzlarını güçlendirmeyi hedeflemektedirler (Portjakow, 2010: 17). Küresel alandaki etki alanını genişletmeyi amaçlayan iki aktör, 16-21 Mayıs 2015 tarihleri arasında ilk defa, NATO üyesi devletlerin sürekli olarak konuşlandığı Akdeniz'de askeri bir tatbikat gerçekleştirmişlerdir (Bidder ve Salloum, 12.05.2015). ABD'nin Ak Deniz'deki hâkimiyetine meydan okuma olarak yorumlanabilecek bu işbirliğinin kökleri, Vladimir Putin'in, 5 Haziran 2012 tarihindeki Çin ziyaretinde, imzalanan stratejik işbirliği anlaşmasıyla güvenlik alanındaki ikili

ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen anlaşmalara dayanmaktadır. Bu çerçevede Suriye'ye karşı bir askeri müdahalenin BMGK'de engellenmesi, NATO'nun füze kalkanına karşı konulması ve İran krizinde ortak hareket edilmesi konusunda karara varılmıştır (Konicz, 13.05.2012; Onay, 2015: 18-21).

Çin ve Rusya arasındaki yakın işbirliğine rağmen, Rusya'nın Çin'in bölgedeki rakipleri olan Vietnam ve Hindistan'a savaş gemileri ve denizaltılar satması (Zhang 02.10.2014), Çin'in ise Ukrayna ile silah ticareti yapması ve Ukrayna'daki yatırımları ikili ilişkiler açısından olumsuzluk teşkil etmektedir (Ekrem, 2015: 44-46). RF'nin Çin'e savunma sanayi için teknoloji transferinde isteksiz davranması, Çin ve Rusya arasındaki stratejik işbirliğinin önündeki bir diğer olumsuzluktur.

Rusya ve Çin arasındaki işbirliğini olumsuz yönde etkileyen diğer bir faktör ise, iki aktör arasındaki bölgesel hâkimiyet konusundaki güç mücadelesidir (Kasım, 2011; Güneş, 2013: 187). Çin, Rusya'nın "yaşamsal çıkar alanı" ilan ettiği Orta Asya'daki bölge ülkeleri arasında etkisini artırmak isterken, Rusya buna karşı çıkmaktadır (Moritz, 2014: 7-8). Ayrıca Çin'in silahlanmaya ayırdığı kaynak ve bu kaynaktaki hızlı yükseliş göz önünde bulundurulduğunda, ÇHC, gelecekte askeri anlamda süper bir güç olarak Rusya'ya rakip olup, onun hegemonyal politikası için tehdit oluşturabilir. Merkezi İsveç'te bulunan SIPRI Enstitüsü'nün Nisan 2014'te yayınladığı rapora göre; 2013 yılında küresel çapta savunmaya ayrılan kaynak 1,747 trilyon dolar civarındayken, ABD tek başına 640 milyar dolar ayırmıştır. Buna karşın Çin 188 milyar dolarla ikinci sırada iken, Rusya 87,8 milyar dolar ayırmıştır. 2004 rakamlarına göre ABD'nin savunmaya ayırdığı bütçe %12 artarken, ÇHC'nin %170, Rusya'nın ise %108 oranında artmıştır (SIPRI, 2014: 2). Çin güçlü ekonomisi sayesinde savunmaya ayırdığı kaynak açısından da Rusya ile arasında asimetrik bir denge oluşturmaktadır. Çin'in bu şekilde savunmaya büyük kaynak ayırmasının nedeninin, küresel güç olmanın vazgeçilmez unsuru olan askeri güç kapasitesini artırmak olduğu söylenebilir. Yukarıdaki bilgiler ışığında, Çin'in bölgede askeri olarak aşırı güçlenmesi, Rusya'nın bölgesel hakimiyetini sınırlandıracağından, bu durumun Çin ile Rusya arasında bir *güvenlik ikilemi* sorunu çıkarmakla beraber askeri alanda da ABD'ye karşı stratejik bir işbirliğini zorlaştırdığı söylenebilir.

İki aktör arasındaki diğer bir olumsuzluk da kökleri eskiye dayan sınırlar sorunlarıdır. İki ülke arasında sınırların Temmuz 2008'deki anlaşmayla tanınmış olmasına rağmen, Rus İmparatorluğu ve SSCB döneminde Rusya'nın Çin topraklarını ilhak ettiği iddiası Çin ders kitaplarında hala okutulmakta ve bugün Rusya'nın sınırları içerisinde yer alan Tuva Cumhuriyeti gibi bölgeler ÇHC haritalarında Çin sınırlarının içerisinde gösterilmektedir (Nentwig, 21-23.07.2014; Zhang, 25.03.2014). Ayrıca SSCB'nin parlamentosunda Ussuri Nehri boylarındaki bu sınır anlaşmazlıklarından dolayı Çin'e atom bombası

atılmasını 1969'da gündemine alması da Çin bilim adamları tarafından sıkça gündeme getirilmektedir (Kotkin, 19.10.2009; Zhang, 25.03.2014).

Yukarı sıralanan noktalar ışığında, Çin'in askeri alandaki işbirliği, Rusya'nın gelişmiş askeri tecrübe ve teknolojisi aracılığıyla kendi askeri güç kapasitesinin nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesine yönelik olduğu izlenimini verdiği söylenebilir. Bunu yaparken de Çin, ABD ile siyasi bir krizden kaçındığı gözlenmektedir. Rusya'nın amacı ise ekonomik girdilerini artırmak ve bölgede ABD ile NATO'nun kendi yaşamsal çıkar alanı içerisindeki askeri, ekonomik ve siyasi varlığına karşı kendi hegemonyasını güçlendirmek için Çin'le askeri anlamda işbirliğine gitmektedir. Batı'nın yaptırımları ise, gelişmiş üstün silah teknolojisine ve askeri tecrübesine rağmen Rusya'nın Çin'le askeri işbirliğindeki pozisyonunu zayıflatmakta, daha çok Pekin'in inisiyatifinde ve çıkarları doğrultusunda bir eşgüdümü mümkün kılmaktadır. Sonuç olarak, Rusya ile Çin arasındaki mevcut askeri işbirliği, üçüncü bir güce karşı stratejik anlamda bir işbirliği olmaktan ziyade daha çok taktiksel ve konjonktürel bir nitelik taşımaktadır.

Sonuç

ABD'nin hegemonyal güç iddiası ve Ortadoğu, Asya, Asya-Pasifik bölgelerindeki siyasi, askeri varlığı Rusya ve ÇHC'nin enerji alanındaki işbirliğini güçlendirmede etkili olmaktadır. Enerji alanındaki işbirliği ise ekonomik, siyasi ve askeri alandaki işbirliğinin geliştirilmesine ivme kazandırmaktadır. ÇHC'nin büyüyen ekonomisinin enerji ihtiyacı, ucuz malları ve Rusya'nın enerji kaynakları ve döviz rezervleri ikili işbirliğinin gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Rusya'nın enerji rezervleri, Çin'in ekonomik gücü göz önünde bulundurulduğunda, iki aktörün aralarındaki işbirliğini geliştirerek dünya ekonomisinde etkili olabilecekleri söylenebilir. Siyasi ve askeri güç kapasiteleri açısından da aktörler, ABD'nin hareket kabiliyetini daraltarak küresel politikanın yapısının ve yönün belirlenmesinde etkili olabilmektedirler. Ancak ticari açıdan Çin, Rusya için birinci öncelikte ve en önemli partnerken, Çin için en önemli partnerler ABD ve AB'dir. RF ise daha geri planda yer almaktadır. Kırım'ın ilhakı sonrasında enerji, ekonomi, siyaset ve askeri alanlarda maruz kaldığı yaptırımlar dolayısıyla Rusya, Çin'in bu alanlardaki işbirliğine daha çok ihtiyaç duyar konuma gelmekte, dolayısıyla ağırlıklı olarak Çin'in inisiyatifi ve çıkarları doğrultusunda işbirliği yapmak zorunda kalmaktadır. Düşen enerji fiyatları, RF'nin, Çin ekonomisi açısından sahip olduğu stratejik önemi ve ekonomik güç kapasitesini azaltırken, ÇHC'nin enerji ihtiyacını daha ucuza karşılamasına ve maliyetleri düşürmesine neden olmaktadır.

Güç kapasitesi açısından RF'ye göre daha üstün bir pozisyonda olması, ekonomik güç kapasitesinin askeri güç kapasitesini geliştirmesine zemin hazırlaması ve ABD-AB tarafından Rusya'ya uygulanan yaptırımların, Çin'in ekonomik, siyasi ve askeri etkisini küresel alanda artırmasına neden olurken, Rusya'nın etkisini ise azaltmaktadır. Bu durum Pekin ve Moskova arasındaki küresel ve bölgesel güç dengesinin Çin lehine bozulmasına neden olmaktadır. Yukarıda sıralanan bu faktörler, Rusya ve Çin arasındaki işbirliğinin eşit ya da yakın güçler arası bir işbirliği olmadığını, aralarında güç potansiyeli ve hareket kabiliyeti açısından Pekin lehine asimetrik bir denge olduğunu ortaya koymaktadırlar.

Vladimir Putin'in devlet başkanlığıyla beraber, ABD'nin ağırlığının olduğu mevcut küresel güç dengesini kendi lehine bozmayı amaçlayan Rusya, bölgesel ve küresel politikada pozisyonunu güçlendirmek için, ekonomik alanda ve enerji alanında işbirliği yapmanın yanı sıra, Çin'e, Güney Çin Denizi'ndeki hâkimiyeti için destek vererek, hem bu bölgede varlığını güçlendirmekte, hem de Çin'i kendisiyle beraber ve ŞİÖ çerçevesinde, ABD'nin Asya'daki askeri ve siyasi yapısına, NATO'nun doğuya doğru genişlemesine karşı siyasi ve güvenlik alanındaki işbirliğine çekmeye çalışmaktadır. RF, ABD'nin bölgede ve küresel politikada varlığını artırmasına açık bir şekilde karşı çıkıp, askeri alternatiflerle (karşı füze kalkını projesi vb.) ABD'yi tehdit ederken, Çin ise, önemli ticaret partnerleri olan ABD ve AB'ye karşı askeri ya da siyasi alanda rekabete girerek ekonomik gelişimini riske etmekten kaçınmaktadır. Rusya ile ŞİÖ içinde daha çok enerji ve ekonomik alanda işbirliğini ön plana çıkaran Çin, siyaset ve güvenlik alanlarındaki işbirliğine taktiksel yaklaşmakta, mevcut küresel güç dengesini koruyarak ekonomik, askeri, siyasi gelişimini tamamlamak istemektedir.

Rusya'yla Asya-Pasifik ve Orta Doğu'daki siyaset ve güvenlik alanlarındaki taktiksel işbirliğiyle ÇHC, bir yandan bu bölgelerdeki çıkarlarını ABD ve onun bölgesel müttefiklerine karşı korumayı amaçlarken, diğer yandan bu işbirliğini Rusya'yı hizaya sokmak isteyen ABD ve Avrupa'ya karşı bir koz olarak kullanarak onların, Rusya'ya karşı kendisine taviz vermelerini istemektedir. Bu tavizler sonucunda ise iç politikada ekonomik askeri ve stratejik güç kapasitesini artırarak güç politikasını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. 1980'li yıllarda izlediği "eşit mesafe politikasıyla" (equidistant policy) benzerlik gösteren bu politikayla Çin, Batı ve Rusya arasındaki bu güç savaşında en fazla kazançlı çıkan aktör olmaktadır.

Rusya'nın güç kaybı ÇHC'nin güç artırımı anlamına gelmekte ve her iki aktör bölgenin hakimiyeti konusunda da rekabet etmektedirler. Bu sebeple, Rusya ya da Çin'in bölgede aşırı güç kazanması durumunda, diğerinin ABD gibi bir dış müttefikle işbirliğine gitmesi kuvvetle muhtemeldir.

Çin ile Rusya arasındaki rekabet, çıkar çatışması ve asimetrik denge, aktörler arasındaki ilişkinin siyasi ya da askeri alanda ABD gibi üçüncü bir güce karşı, soğuk savaş görünümündeki stratejik işbirliğini zorlaştırmaktadır. Ancak hızlı bir şekilde gelişen ekonomik, askeri ve siyasi güç kapasitesiyle, Asya'nın yükselen gücü ÇHC, ABD'nin stratejik rakibi olduğu söylenebilir.

Bu güç savaşında, Rusya'nın Kırım'ı işgali, AB'yi ABD'ye daha çok yaklaştırırken, ABD küresel politikadaki varlığını sürdürmek için AB'yle işbirliğini güçlendirerek mevcut güç dengesini korumayı amaçlamaktadır. Bununla beraber, ABD ve AB'nin Rusya ile ilişkilerin normalleştirilmesinden sonra Çin'e karşı Asya-Pasifik alanına konsantre olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bu durum ABD ve AB'nin, Çin'i askeri olarak çevrelemek ya da uluslararası sisteme barışçıl entegrasyonunu sağlamak için Rusya ile işbirliğine götürebilir. Rusya'nın demokratik kültürünü geliştirerek Batı dünyası ile ilişkilerini normalleştirilmesi durumunda, Çin ve ABD arasında eşit mesafe politikası (equidistant policy) izleyerek günümüzde de küresel politikanın yapısının ve yönünün belirlenmesinde ağırlığı olan ABD-Çin-Rusya'dan meydana gelen "stratejik üçgen"den (strategic triang) oluşan küresel güç oyununda kazançlı çıkan aktör olabilir.

Kaynakça

- Abdelal, Rawi, ve Mitrova, Tatiana (2013), "U.S.-Russia Relations and the Hydrocarbon Markets of Eurasia. Working Group on the Future of U.S.-Russia Relations", *Working Group Paper* 2, January 2013, Cambridge.
- Aljazeera (2014), "Suriye - Rusya ilişkilerinin hikayesi", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/suriye-rusya-iliskilerinin-hikayesi-0>, (30.10.2014).
- Arango, Tim ve Ahmed, Azam (2014), "U.S. and Iran Unlikely Allies in Iraq Battle", *The New York Times*, 31 Ağustos 2014, s. 13.
- AW (2014). "Die Europäische Union und Russland", <http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Russland/Russland-und-EU-node.html>. (28.11.2014).
- AW (2014), "Wirtschaft", http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/China/Wirtschaft_node.html#doc334528bodyText4, (29.09. 2014).
- Banken, Roland (2004), "Geschichte der internationalen Beziehungen nach 1945: die sowjetisch-chinesischen Beziehungen von 1949-1969 im Rahmen der weltweiten Interdependenz", Münster, lit Verlag.
- BGR (2012), "Reserven, Ressourcen und Verfügbarkeit von Energierohstoffen". *Energiestudie* 2012. Hanover, eigene.

- Bidder, Benjamin ve Salloum, Raniah (2015), "Russisch-chinesisches Seemanöver: Kanonengrollen im Mittelmeer", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-und-china-halten-manoever-im-mittelmeer-ab-a-1033151.html>, (12.05.2015).
- Braml, Josef, Claudia Schmucker ve Almut, Möller (2011), "Starker Euro, schwacher Dollar: Wie wirkt sich die Währungspolitik Europas, der USA und Chinas aus?" *Internationale Politik*, 1, Januar/Februar 2011, Verlag für IP GmbH (VIP), Bonn, S. 44-49.
- Braml, Josef (2014), "USA gegen China: Das Duell der Supermächte", <http://www.wiwo.de/politik/ausland/usa-gegen-china-das-duell-der-supermaechte-seite-all/10233216-all.html>, (23.07.2014).
- Büyükakıncı, Erhan (2004), *Bağımsızlık Sürecinde Ukrayna Rusya İlişkileri, Değişen Dünyada Türkiye ve Ukrayna*, der. Erhan Büyükakıncı, Ankara: Phoneix Yayınları.
- CIA, GDP (Official Exchange Rate) (2014), "CIA World Factbook", (29 Eylül 2014), <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2195.html>, (Erişim Tarihi 29.09.2014).
- Cockburn, Patrick (2014), "'An obvious first step – close the jihadis' highway", *The Independent*, 24 Ağustos 2014, s. 15.
- Clinton, Hillary R. (2012), "Amerikas pazifisches Jahrhundert", *Internationale Politik* 1, Januar/Februar 2012, Verlag für IP GmbH (VIP), Bonn, S. 62-69.
- Die Zeit (2014), "USA und Russland verstärken Zusammenarbeit der Geheimdienste", <http://www.zeit.de/politik/ausland/2014-10/islamischer-staat-us-russland-kooperation>, (14.10.2014).
- EİA (2013), "US. Energy Information Administration", <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=TC>, (04.10.2014).
- Ekrem, Erkin (2014), "Ukrayna krizi ve Rusya-Çin İlişkileri", *Stratejik düşünce*, Yıl: 5, Sayı: 54, Mayıs 2014, s. 42-47.
- Erdbrinksept, Thomas (2014), "For Many Iranians, the 'Evidence' Is Clear: ISIS Is an American Invention", *The New York Times*, 10 Eylül 2014
- Eryiğit, Musab (2014), "Güney Çin Denizinde Sınır Anlaşmazlıkları ve ABD-ÇHC İlişkileri'ne Etkileri", *DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI (DÜBAM)*, 2014 Beşiktaş/İstanbul.
- Fähnders, Till (2014), "China beendet Ölbohrung in umstrittenen Gewässern", <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/fruehaufsteher/suedchinesisches-meer-china-beendet-oelbohrung-in-umstrittenen-gewaessern-13048253.html>, (16.07.2014).
- Fenby, Jonathan (2012), "Viel zu stemmen", *Internationale Politik*, 5, September/ Oktober 2012, Bonn, Verlag für IP GmbH (VIP), s. 8-16.
- Friedrich, Stefan (2006), "Voksrepublik China", Informationen zur politischen Bildung, 02.03.2006, Heft 289, Bonn.
- GAZPROM (2013), <http://www.gazprom.com/about/production/projects/deposits/tajikistan/> (23.11.2014).
- GAZPROM (2014), "Россия и Китай подписали Рамочное соглашение о поставках газа по «западному» маршруту", http://www.gazprom.ru/press/news/2014/november/article_205858/, (13.11.2014).
- Gu, Xuewu (2002), "China und die USA: Eine Partnerschaft sucht ein strategisches Fundament, 01.02.2002", *Internationale Politik*, 2, Februar 2002, s. 7 - 16. Adolf, Matthias (2011), *Energiesicherheitspolitik der VR China in der Kaspischen Region*, Berlin, VS Verlag.

- Güneş, Ergin (2013), "Tehdit Algılamaları Ekseninde Rusya'nın Yakın Dönem Kafkasya ve Orta Asya Politikası", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (27) 2013, s. 176 – 203.
- Hartmann, Jürgen (2009), "Internationale Beziehungen", Wiesbaden, VS Verlag für sozialwissenschaften, 2009.
- Horn, Grit (2014), "Russland sucht den Schulterschluss mit China", (11 Nisan 2014), <https://owc.de/2014/04/11/russland-sucht-den-schulterschluss-mit-china/>, (Erişim Tarihi 11.04.2014).
- Huasheng, Zhao (2010), "Die chinesisch-russischen Beziehungen 2009 und 2010: Eine Sicht aus China", in: *Russlandanalysen*, 12.03.2010. NR. 198, s. 19-23.
- Hürriyet (2014), "Türk uçağını Suriye düşürmüştü", <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20826667.asp>, (23.07.2014).
- IMF (2014), "5. Report for Selected Countries and Subjects", <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weorept.aspx>, (Erişim Tarihi 01.10.2014).
- Inosemzew, Wladislaw ve Kusnezowa, Ekaterina (2012), "Putins unnützes Spielzeug", *Internationale Politik*, IP 1, Januar/ Februar 2012. Bonn, s. 78-87. Lukjanow, Fjodor (2014), "Gebietskonflikte im Asien-Pazifik-Raum: Von Europa lernen?", (23 Ağustos 2012), <http://de.rian.ru/opinion/20120823/264245908.html>, (23.08.2014).
- Itoh, Shoichi (2010), "Die chinesisch-russischen Beziehungen: Eche Freundschaft oder geheuchelte Partnerschaft", in: *Russlandanalysen*, 12.03.2010. NR. 198, s. 24-27).
- Kasım, Kamer (2011), "Rusya-Çin İlişkileri: Rekabet mi İş Birliği mi?", *USAK Analist*, Kasım 2011 sayısı.
- Kamalov, İlyas (2008), *Putin Dönemi Rus Dış Politikası: Moskova'nın Rövanşı*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Konic, Thomasz (2012), "Kreml auf Ostkurs", *Junge Welt*, 13 Mayıs 2012.
- Kotkin, Stephen (2014), "The Unbalanced Triangle: What Chinese-Russian Relations Mean for the United States", <http://www.foreignaffairs.com/articles/65230/stephen-kotkin/the-unbalanced-triangle>, (19.10.2014).
- Kunze, Thomas (2006), "Renaissance der russischchinesischen Beziehungen", in: KAS-AI 12/06, s. 66–78.
- Landler, Mark, Annie Lowrey ve Myers Steven L. (2014), "Obama Steps Up Russia Sanctions in Ukraine Crisis", *New York Times*, 20 Mart 2014.
- Landmark China-Russia (2014), "Agreements Go Far Beyond Energy", <http://www.stratfor.com/geopolitical-diary/landmark-china-russia-agreements-go-far-beyond-energy>, (30.10.2014).
- Lavrov, Sergey (2015), "Lawrow sieht im globalen US-Raketenabwehrsystem die einzige Bedrohung für Russland", <http://de.sputniknews.com/politik/20150422/302022844.html>, (22.04.2015).
- Lavrov, Sergey (2014), "Lawrow: Mit Begriff „Annexion“ beleidigt der Westen Krim-Einwohner", <http://de.sputniknews.com/politik/20140321/268085455.html>, (21.04.2015).
- Linke, Peter (2009), "Keine NATO des Ostens: Die Schanghaier Organisation für Zusammenarbeit als eurasisches Großprojekt", *Wissenschaft & Frieden Marburg*, 4/2009, BdWi-Verlag, s. 15-18.
- Lukjanow, Fjodor (2012), "Wer ist an Eskalation zwischen China und Japan interessiert?", <http://de.rian.ru/opinion/20120920/264471236.html>, (20.11.2014).

- Medvedev, Dimitri (2011), "Medwedew: Lernen aus Libyen, Veto gegen Syrien-Resolution", http://www.aktuell.ru/russland/politik/_medwedew_lernen_aus_libyen_veto_gegen_syrien-resolution_4180.html, (05.05.2015).
- Merkel, Angela (2014), "Ukraine-Konflikt: Merkel hält an Sanktionen gegen Russland fest", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/russland-merkel-haelt-an-eu-sanktionen-fest-a-994468.html>, (29.09.2014).
- Miller, Alexej (2014), "Gazprom: China könnte mehr russisches Gas als Europa beziehen", <http://de.ria.ru/business/20141109/269964786.html>, (13.11.2014)
- Moritz, Rudol (2014), "Asymmetrien zugunsten Chinas: Die russisch-chinesischen Beziehungen nach Putins Besuch in Shanghai", *China Monitor*, No: 14. 8. Juli 2014.
- Nogayeva, Ainur (2011), *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları*, (Ankara: USAK Yayınları.
- NATO (2013), "NATO's relations with Georgia", http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm?selectedLocale=en (30.05.2014).
- Nentwig, Ingo (2014), "Vorrangig Eigeninteressen: Die Beziehungen zwischen China und Rußland", *Jungen Welt*, 21-23 Haziran 2014.
- Obama, Barack, H. (2014), "Lander, Mark "In U.N. Speech, Obama Vows to Fight ISIS 'Network of Death", *The New York Times*, 24 Eylül 2014.
- Obuchow, Oleg (2014), "Russisch-chinesische Kooperation in Handel und Wirtschaft": ein Vertrag des Jahrhunderts, http://de.sputniknews.com/german.ruvr.ru/2014_09_23/Die-Zusammenarbeit-der-Russischen-Foderation-und-Chinas-in-Handel-und-Wirtschaft-Ein-Vertrag-des-Jahrhunderts-6471/, (21.05.2015).
- Onay, Yaşar (2015), "Rusya'nın Orta Doğu Politikasını Şekillendiren Parametreler", *Bilge Strateji*, Cilt 7, Sayı 12, Bahar 2015, s.17-21
- Onvista (2015), "Ölpreis Brent", <http://www.onvista.de/rohstoffe/Oelpreis-Brent-26262975>, (02.05.2015).
- Portjakow, Vladimir (2010), "die russisch-chinesischen beziehungen: aktuelle trends und zukunftperspektiven", in: *Russlandanalysen*, 12.03.2010. NR. 198, s. 16-19.
- Putin, Vladimir (2014), "Vladimir Putin blickt künftigen Beziehungen zu China mit Optimismus entgegen", <http://de.rian.ru/politics/20121025/264810851.html>, (25.10.2014).
- Putin, Vladimir (2014), "Putin: SOZ-Prioritäten sind regionale Sicherheit, Kampf gegen Terrorismus und Extremismus", (15.09.2014), <http://de.ria.ru/politics/20140915/269547637.html>, (Erişim Tarihi 15 Kasım 014).
- Putin, Vladimir (2014), "Trumpets Economic Strength, but Advisers Seem Less Certain", *The New York Times*, 02.10.2014, s. 14.
- Putin, Vladimir (2014), "Putin: Russland wird Sanktionen in der Rüstungsbranche abfedern können", http://de.ria.ru/security_and_military/20141105/269941018.html, (20.11.2014).
- Qingxin, K. Wang (2001), *Hegemonic Cooperation and Conflict: Postwar Japan's China Policy and the United States*, Westport, February 2001, eigene.,.
- RİA Novosti (2012a), "Manöver im Mittelmeer: Russische Kriegsschiffe planen keinen Abstecher nach Syrien", <http://de.rian.ru/politics/20120726/264061834.html>, (26.07.2012).
- RİA Novosti (2012b), "US-Flugzeugträger sorgt im Südchinesischen Meer für freie Schifffahrt", <http://de.ria.ru/society/20121020/264766557.html>, (20.10.2014)
- RİA Novosti (2013a), "Rosneft steigert Erdöllieferungen an China", (19 Şubat 2013), <http://de.rian.ru/business/20130219/265563956.html>, (Erişim Tarihi 19 Kasım 2014)

- RIA Novosti (2013b), "Cyberspionage: USA drohen mit Handelsbeschränkungen gegen China", <http://de.rian.ru/politics/20130220/265570310.html>, (20.10.2014).
- RIA Novosti (2014a), "Mega-Deal: Gazprom und China schließen Gasvertrag für 400 Mrd. Dollar", <http://de.ria.ru/business/20140521/268547321.html>, (Erişim Tarihi 21 Mayıs 2014).
- RIA Novosti (2014b), "SOZ-Gipfel: Russland sammelt Verbündete", <http://de.ria.ru/zeitungen/20140911/269520619.html>, (11.09.2014).
- RIA Novosti (2014c), "Putin und Xi sprechen über Nutzung von Yuan in gegenseitigem Handel", <http://de.ria.ru/politics/20141109/269965285.html>, (9.11.2014).
- RIA Novosti (2014d), "Langstrecken-Großraumflugzeug Russlands und Chinas kann bis 2025 Markt erschließen", <http://de.ria.ru/business/20141111/269978682.html>, (11.11.2014).
- Rosner, Kevin (2009), "The European Union: On Energy, Disunity", in Luft, G. and Korin, A. (Ed.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, ABC Clío Praeger Security International, pp. (s.160-175).
- Rupp, Rainer (2012a), "Erfolgsbilanz der Shanghai-Gruppe", *junge Welt*, 2.07.2012.
- Rupp, Rainer (2012b), "Geopolitische Realitäten", *junge Welt*, 2.07.2012.
- Rupp, Rainer (2012c), "Vladimir Putin in Peking", *junge Welt*, 11.10.2012.
- Sanger, David, E. ve Gladstonesep, Rick (2014), "Iranian President Praises Cooperation in New York", *New York Times*, 24.09.2014, s. 18.
- Schmucker, Claudia, Stormy-Annika Mildner ve Marius Kokert (2012), *Aufbruch ins pazifische Zeitalter*, 15 Oktober 2012, Berlin, VS Verlag.
- SCO (2015), "2001 Documents", <http://www.sectesco.org/EN123/2001.asp>, (05.05.2015).
- Shambaugh, David (2012), "der Scheinriese", *Internationale Politik*, DGAP, 01.09.2012.
- SIPRI (2014), "Trends in world military expenditure", 2013, SIPRI Fact Sheet, April 2014 Solna.
- Sky, Emma (2014), "Ten Years After the Iraq War: Iran's Influence Is Strong", *The New York Times*, 20 Mart 2014, s.12.
- Spiegelonline (2012), "Iran warnt Golfstaaten vor Öl-Zusatzlieferungen", (15 Ocak 2012), <http://www.spiegel.de/politik/ausland/0,1518,809186,00.html>, (15.01.2012).
- Spiegelonline (2012), "China blockiert philippinisches Kriegsschiff", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/china-blockiert-philippinisches-kriegsschiff-a-826728.html>, (11.04.2012).
- Spiegelonline (2012), "Irans Revolutionswächter geben Syrien-Einsatz zu", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/buergerkrieg-irans-revolutionswaechter-in-syrien-im-einsatz-a-856097.html>, (16.06.2012).
- Spiegelonline (2014), "Südchinesisches Meer: USA warnen Peking vor Eskalation im Inselstreit", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/usa-warnen-china-im-inselstreit-vor-destabilisierung-in-asien-a-972613.html> (26.10.2014).
- Spiegelonline(2015), "Kriegsschiff-Deal mit Russland: Frankreich ist zu Rückerstattung bereit", (22 Nisan 2015), <http://www.spiegel.de/politik/ausland/mistral-kriegsschiff-hollande-kuendigt-rueckerstattung-an-a-1030046.html>, (22.04.2015).
- Spiegelonline (2015), "Gemeinsame Militäraktion: China und Russland planen Manöver im Mittelmeer", <http://www.spiegel.de/politik/ausland/china-und-russland-planen-manoever-im-mittelmeer-a-1031543.html>, (30.04.2015).

- Sputnik News (2015), „Russland exportiert erstmals sein Raketenabwehrsystem S-400 – China erster Kunde“, <http://de.sputniknews.com/militar/20150413/301887471.html>, (13.04.2015).
- Stern (2014), „Iran lehnt Zusammenarbeit mit USA gegen IS ab“, <http://www.stern.de/news2/aktuell/iran-lehnt-zusammenarbeit-mit-usa-gegen-is-ab-2138376.html>, (28.10.2014).
- Stratfor Global Intelligence (2014), „Putin Seeks Solitude Amid Russia's Perfect Storm“, <http://www.stratfor.com/geopolitical-diary/putin-seeks-solitude-amid-russias-perfect-storm#axzz3FbpYWzqz>, (7.10.2014).
- Stratfor Global Intelligence, „Oil Prices Continue to Define Geopolitics“, (14 Ekim 2014), <http://www.stratfor.com/geopolitical-diary/oil-prices-continue-define-geopolitics#axzz3G8Cksprv>, (Erişim Tarihi 14.10.2014).
- Süddeutschezeitung (2014), „Iran bietet Hilfe beim Kampf gegen IS an“, <http://www.sueddeutsche.de/politik/terrorismiliz-im-irak-iran-bietet-hilfe-beim-kampf-gegen-is-an-1.2099052>, (21.08.2014).
- Şahin, Yeliz (213), „Stratejik ortaklık ve stratejik rekabet arasında Rusya AB-ilişkileri“, İktisadi Kalkınma Vakfı, 74, Kasım 2013.
- Taştekin, Fehim (2015), „Yemen Somali'ye baka baka...“, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/fehimi_tastekin/yemen_somaliye_baka_baka-1320132 (24.03.2015).
- Taştekin, Fehim (2015), „Ruhani küçük konuştu, büyük oynadı“, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/fehimi_tastekin/ruhani_kucuk_konustu_buyuk_oyyadi-1328078, (04.04.2015).
- Tellal, Erel (2002), „Rusya'yla İlişkiler“. Baskın, Oran (Ed.): *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar* içinde (s. 540-550). Cilt II: 1980-2001, İstanbul: İ.Y.
- The China - Russia Gas Deal (2014), "Background and Implications for the Broader Relationship", http://origin.www.uscc.gov/sites/default/files/Research/China%20Russia%20gas%20deal_Staffback-grounder.pdf, (09.06.2014).
- Thielke, Thilo (2012), „Kriegsspiele im Gelben Meer“, *der Spiegel*, 26.04.2012.
- Wacker, Gudurn (2002), *Chinesisch-russischen Beziehungen unter Vladimir Putin*, SWP Studie, Berlin.
- Wacker, Gudurn (2003), "China und Russland Freunde auf ewig?", *China Aktuel*, April 2003, s. 468-474.
- Wantchinatimes (2014), "Russia-China negotiations on sale of Su-35s almost concluded", <http://www.wantchinatimes.com/news-subclass-cnt.aspx?id=20140529000006&cid=1101>, (29.05.2014).
- Xinming, Chen (2014), "Chinas Dilemma", <http://www.tagesschau.de/ausland/chinakrimkonflikt100.html> (12.11.2014).
- Zhang, Junhua (2014), "Trägt die Achse Russland–China?", „signs cooperation agreement with Bank of China“, <http://www.vtb.com/group/press/news/releases/386232/> (02.10.2014).